

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра української мови

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь — бакалавр
на тему: **«Мова міста Коломиї та його околиць»**

Виконала: студентка 4-ого року
навчання,

Спеціальність 036 Філологія
(українська мова та література)

Бойчук Олександра Романівна

Керівник:

Дика Людмила Василівна

кандидат філологічних наук,
доцент

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. Мова міста як об'єкт лінгвістичного дослідження	5
1.1. Проблема варіативності терміна.....	5
1.2. З історії досліджень мови міста.....	8
1.3. Аспекти вивчення міського мовлення.....	11
1.4. Погляд науковців на мову міста.....	14
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. Мовна характеристика мешканців міста Коломиї та його околиць	25
2.1. Загальні відомості про Коломию.....	25
2.2. Лексичні одиниці на діалектному та територіальному тлі.....	26
2.3. Лексико-семантична група як одиниця прагматичного опису лексем.....	29
2.4. Вікові особливості вживання компонентів мови міста.....	39
Висновки до розділу 2.....	40
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	48
1. Словник мови міста Коломиї.....	48

ВСТУП

Місто — це культурний феномен, де водночас перебуває безліч людей із відмінними поглядами, цінностями, соціальним станом тощо. Це територія, що об'єднує різноманітне міське населення та їхнє живе мовлення. Проте досить довгий час «мова міста» лишалася поза увагою науковців. Основою зацікавлення лінгвістів завжди була літературна норма та її кодифіковані одиниці. Однак Юрій Шевельов стверджував, що «... мова на письмі ніколи не дорівнює усній ні своїм діапазоном, ні активністю сприймання й переймання» [46; с. 23]. Саме невнормоване мовлення є відображенням зовнішнього світу, адже воно першим реагує на зміни, вбирає важливе та відсіює непотрібне.

Із здобуттям Україною незалежності «мови міста» дедалі частіше привертає увагу науковців. Мовознавці почали аналізувати міське мовлення крізь призму його складників. Найбільша кількість праць була присвячена опису суржику та соціолектів (сленг, жаргон, арг) у великих містах, зокрема Києва, Харкова, Одеси, Львова та інших. Серед науковців, що описували ці лексичні одиниці були: Л. Масенко, Л. Підкуймуха, Л. Ставицька, О. Шевчук-Клюжева, П. Грабовий, С. Мартос, Т. Миколенко, С. Нередкова, В. Труб, К. Белова, Т. Ліштаба. Натомість діалекне тло та територіальне розташування міста, здебільшого, залишалися поза увагою дослідників. Брак практичних доробків у цьому напрямі й визначає **актуальність** даного дослідження.

Мета роботи – виявити й описати найхарактерніші особливості мови міста Коломиї та його околиць.

Поставлена мета передбачала виконання таких **завдань**:

- Розкрити варіативність терміна «мови міста» та зафіксувати його синонімічні назви;
- Описати історію досліджень мови міста;
- Визначити актуальні аспекти дослідження міського мовлення;
- Встановити основні чинники, що впливають на формування мови міста;
- Окреслити погляди науковців та специфіку їхніх праць щодо аналізу окремих компонентів мовного конструкта;

- З'ясувати загальні відомості з історії Коломиї;
- Зібрати та репрезентувати лексико-семантичні групи на основі наявного матеріалу;
- Виокремити лексеми, що є в літературній мові, проте зазнали зміни на діалектному та територіальному тлі;
- Дослідити вікові особливості вживання лексичних одиниць;
- Укласти словник мови міста Коломиї.

Об'єктом дослідження є мова міста Коломиї та його околиць.

Предмет дослідження — лексичні одиниці, що побутують у мовленні містян.

Матеріалом дипломної роботи є картотека (понад 500 одиниць) розмовного мовлення жителів м. Коломия. Збір проведено протягом 2022 — 2024 років під час побутового спілкування та безпосереднього спостереження за містянами.

Методи дослідження: метод безпосереднього та включеного спостереження був застосований при доборі матеріалу в громадських місцях; описовий та порівняльний методи використано при групуванні та класифікації лексем; кількісно-статистичний метод.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (49 позицій) та додатку. Загальний обсяг роботи становить 62 сторінки.

РОЗДІЛ 1. Мова міста як об'єкт лінгвістичного дослідження

1.1. Проблематика варіативності терміна

Місто — це складна система, всередині якої взаємодіють різні елементи й частини життя суспільства. Це багаторівнева структура, що потребує цілісного вивчення усіх її особливостей. «Мовне дослідження даного об'єкта — лише один із напрямів» [15; с. 1]. Спершу міста досліджували соціологи, історики та економісти, однак сьогодні актуальним є їх розгляд в лінгвістичному аспекті. Кожне місто є частиною країни, так само як незвичний лексичний склад окремих територій творить картину єдиної мови. Т. Гарлицька вважає, що й до сьогодні існує «проблема міста, зокрема його мовного середовища, адже мова сучасного міста є надзвичайно складним утворенням, що відображає різні соціальні, етнічні, культурні, духовні особливості як окремої нації, так і різних народів у цілому» [6; с. 13]. Саме тому дослідники ще в ХХ столітті звернули увагу на усне мовлення містян.

Вживання мови у певній місцевості вивчає соціолінгвістика, точніше її новий напрям – урбанолінгвістика. Т. Миколенко дає таке визначення цій науці: «Молода галузь мовознавства, що акцентує увагу на питаннях взаємодії мови та соціуму в межах міста» [21; с. 78]. Урбанолінгвістика оперує поняттями «народно-розмовне мовлення», «мовний клімат», «лінгвокультурний простір», «мовний образ», «лінгвопортрет», «мовний ландшафт», одним із ключових термінів є «мова міста».

Мову міста науковці починають вивчати уже в 20-х роках ХХ століття. Термін «мова міста» у значенні «міські говори» вперше ввів українсько-російський дослідник Б. Ларін і дав його визначення – мовний елемент, який «посідає проміжне місце між літературною мовою та селянським діалектом» [21; с. 78]. Водночас учений зауважив, що «ми запізнилися з науковою розробкою мовного побуту міста, та й ніде дотепер не проводилося широких і систематичних досліджень... Наукова традиція в цій галузі ще не склалася» (тут і далі переклад мій) [9; с. 175]. Дослідник розпочав вивчення мови міста під впливом праць Л. Сенеана. Б. Ларін стверджував, що лінгвістів перш за все цікавлять кодифікована

мова, яка зосереджує увагу на нормі слововживання, та говірки. Проте між ними наявна «прогалина» – мова містян, що не підпадає під жодну із вищезазначених категорій. Також він вважав, що в мові міста можна умовно виділити «високий книжний» та «низовий діалекти». Думки Б. Ларіна поділяє Л. Ставицька, яка погоджується з твердженням, що мовний побут міст необхідно вивчати, адже незвичайна міська мова має потужний вплив на нормативну літературну форму [37; с. 247].

У теперішній лінгвістичній традиції України досі не сформувався єдиного розуміння поняття «мови міста», хоча соціум та некодифіковані варіації мовлення існують поряд вже досить довго. Причиною такого затяжного процесу вивчення позалітературних варіантів є заборона. Із встановленням у країні тоталітарного режиму прийшло й багато нововведень. Одне з них стосувалося соціальних діалектів, які є складовою частиною мови міст. «Якщо славістиці вдалося успішно подолати встановлене у 1930-1960-ті рр. табу на дослідження арго, жаргонів, сленгу, то україністика просто вражає науковою цнотливістю у цьому питанні» [37; с. 12].

Існування соціально-диференційованого мовлення – це ознака свободи та духовної культури суспільства, що може вільно висловлювати свої думки за допомогою різноманітної лексики. Часто такі слова та вирази виокремлювали людей серед натовпу, адже ті послуговувалися новою і незрозумілою решті «мовою», яка єднала їх на вужчому рівні. Мовне розмаїття – великий страх влади СРСР, адже одна з їхніх центральних догм – це створення людини нового типу, суспільства, що є абсолютно одноманітним та розмовляє мовою, яка не має жодних відхилень. Тож довший час через жорстку мовну політику науковці вивчали лише літературну норму, а все, що не підпадало під її «крило», вважалося «засміченням мови».

На позначення «мови міста» сьогодні вживають й інші варіанти, які вважають синонімічними, однак з погляду лінгвістики одностайності досі немає. Г. Сікора у своїй праці також звернула увагу на нечіткість терміна, на що вказує часте використання лапок. Поряд із найпоширенішим терміном «мова міста» дослідниця

вживає й інші, наприклад, «міське мовлення» або «міське койне» і пояснює їх як «наддіалектне утворення, що займає проміжне місце між діалектом і літературною мовою» чи «у вужчому розумінні це поняття позначає широкий діапазон мовних явищ, які реалізуються в мовному просторі міста» [35; с. 122, 125]. Це визначення передбачає різні форми побутування мови, а саме: «літературне мовлення, міське просторіччя, діалектне мовлення, мовлення окремих соціальних, професійних, молодіжних груп» [35; с. 122].

На думку Л. Підкуймухи, найвдалішим терміном є «міське койне». Критично розглянувши різні визначення «койне», дослідниця подає власне трактування: «... це своєрідна мова, що виникає внаслідок змішування споріднених діалектів і є спільною мовою спілкування для носіїв цих діалектів» [31; с. 53]. Схожої думки дотримується Є. Степанов: «міське койне – це знакова система, що є соціально-територіальним різновидом певної мови, який використовують як засіб міжетнічного повсякденного спілкування в широкому діапазоні комунікативних сфер корінні мешканці певного міста» [40; с. 68]. Дослідник виділяє в міському койне ядро і периферію, системні та підсистемні факти.

Л. Підкуймуха проводить еволюційний ланцюг: «міське койне» – «обласне койне» – «літературна мова». На її думку, внормовані елементи нерідко постають з форм усного мовлення. Доказом цього є, до прикладу, англійська мова, що зародилася із лондонського койне чи китайська, базою якої стало пекінське койне [31; с. 53].

Т. Гарлицька підкреслює, що «мова міста» має власну складну ієрархічну структуру, це «соціально-функціональний різновид мови, що побутує в міському середовищі, об'єднуючи в своїй структурі увесь спектр різних типів міського мовлення із переважанням усно-розмовних лінгвем» [6; с. 13].

Щодо складників цього лінгвістичного конструкта, то й тут немає єдиного погляду. Ю. Петровська у своїй статті виділяє такі компоненти «мови міста»: соціальні діалекти, жаргони, інтердіалекти, койне та сленг [30; с. 81]. На думку О. Шевчук-Клюжевої, соціолекти «не є цілісними системами комунікації, вони є лише особливостями мовлення, тобто існують у вигляді слів, словосполучень,

синтаксичних конструкцій» [48, с. 40]. Саме тому логічно відносити жаргонно-сленгові страти до складу системи комунікації, а не вважати її різновидом. Т. Гарлицька виділяє соціальні діалекти як одну із найчисельніших груп мовного побуту міста, підкреслюючи, що в міському середовищі соціальний чинник є важливіший, ніж територіальний [4; с. 42].

О. Руда акцентує увагу на виразних локальних елементах, що є яскравою особливістю мовлення окремих українських населених пунктів. Використання таких одиниць, зазвичай, не виходить за межі певного регіону та свідчить про наявність діалектизмів та регіоналізмів у лексиці міст, що надають «місцевого колориту» міській мові [32; с. 150].

Найширший перелік складових «мови міста» подає Т. Гарлицька у статті «Соціальні діалекти як частина мови міста: історія вивчення»: 1) літературна мова з великою кількістю функціональних різновидів, серед яких важливе місце посідає розмовне мовлення; 2) територіальні діалекти; 3) різноманітні проміжні перехідні типи мовлення, якими послуговуються при розмовно-побутовій бесіді, однак які не мають територіально окресленого характеру (койне, інтердіалект, просторіччя, піджин, суржик, креол); 4) соціолекти (сленг, корпоративні та професійні жаргони, арго) [4; с. 42].

1.2.3 історії дослідження мови міста

Дослідження мови міста умовно поділяють на декілька етапів. Перший частково був описаний вище, оскільки йдеться про зародження термінології та її подальший аналіз, зокрема Б. Ларінім у 20-х роках ХХ століття. Учений наполягав на самостійному вивченні мовлення містян, оскільки воно не збігалось цілком ні з літературною формою, ні з діалектом. Проте уже через десять років опрацювання проблематики міської мови в СРСР було необхідно згорнути, адже влада обрала курс на створення соціальної рівності радянських громадян, розмивання кордонів між містом та селом, а також розбудови мовної політики навколо ідеї формування єдиного народу. Таким чином, напрям занепав на досить довгий час, наслідки чого ми можемо спостерігати й досі [5; с. 46].

Однак у період «відлиги» контроль дещо послабився, що дало поштовх для продовження вивчення мови міста, але тоді лінгвісти зосередилися на новоствореній науці колоквиалістиці, «об'єктом досліджень якої було літературне розмовне мовлення» [21; с. 79]. Мовознавці, зокрема Л. Булаховський, І. Білодід, М. Жовтобрюх розглядали усні форми мови з позиції відповідності до літературної. Результатом цих спостережень стали монографії «Закономірності розвитку українського літературного мовлення», «Українське усне літературне мовлення», «Усне побутове літературне мовлення», а також «Взаємодія усних і писемних стилів мови».

Центром дослідження були саме літературні варіанти розмовного мовлення, до того ж вчені негативно відгукувалися щодо недотримання кодифікованої норми навіть при звичній побутовій розмові. До прикладу, І. Білодід в одній зі статей стверджував, що мовлення людей, яке є далеким від літературних норм, спричиняє зниження рівня мови і додатково негативно впливає на оточення, особливо дітей. Його основною ідеєю залишалося створення єдиного стандарту усного літературного мовлення, що, на думку науковця, мало б велику історичну вагу. Схожої позиції притримувався М. Жовтобрюх, яких вважав, що послуговування позасистемними елементами прирівнюється до нехтування літературною нормою. Позиція науковців була пов'язана із реалізацією мовної політики, що полягала в якнайбільшому зближенні писемного та усного вираження мови. Таке злиття означало б фактичне знищення мови та її різноманітності. Зрештою зміщений акцент на вивченні лише кодифікованих варіантів й стало причиною затримки аналізу ще на десяток років справжньої розмовної мови міста, яка здебільшого складалася з нелітературних варіантів [31; с. 49].

Щодо закордонних досліджень, то досить довгий час ставлення до мови міста залишалося зневажливим. Це було спричинено тим, що діалектологи здебільшого вважали мовлення містян «нечистим». Явище сприймали як плямування норми та вивчали з погляду чогось «чужорідного», «що вкорінюється в гомогенний діалектний ареал» [5; с. 46]. Однак ситуація докорінно змінилася, як і в україністиці, в 60-70 рр. ХХ століття, адже лінгвісти дедалі більше стали звертати

увагу на міську проблематику. Перш за все, американські та європейські науковці простежили та проаналізували соціальну стратифікацію англійського мовлення в таких містах: Нью-Йорк, Детройт, Чикаго, Грінвіль та Джерсі-сіті (В. Лабов, Дж. Фішман, Р. МакДевід, Л. Педерсон).

Американський дослідник В. Лабов у другій половині 60-х років створив систематичну методологію для вивчення соціолектів міських варіантів мови, що стало основою вивчення мови міст надалі. Він наполягав на соціальній зумовленості мови тоді, коли серед дослідників домінувало твердження про індивідуальну природу мови. Це означало, що кожен респондент мав свою «англійську», тому спроби віднайти зв'язки чи будь-які інші закономірності між тисячею «приватних» мов є утопією. Проте варіативна лінгвістика В. Лабова спростувала цю теорію. У своїй статті «The Social Stratification of (r) in New York City Department Stores» 1966 року мовознавець описав як соціальний статус містян впливає на вимову звуку [r]. Його гіпотеза підтвердилася, тому висновок був таким: ньюйорквці, що були більш забезпеченими, вимовляли звук [r] чітко, натомість ті, що мали нижчий соціальний статус – «ковтали» його [28; 49].

Західні науковці продовжували досліджувати міську мову в різних аспектах. Наприклад, Дж. Фішман вивчав соціальний вияв двомовності в Нью-Йорку. Його зацікавило використання англійської та іспанської мов іммігрантами в офіційному та неофіційному мовленні. Л. Педерсон простежив, як позалінгвальні чинники вплинули на формування особливої вимови в Чикаго. У висновку лінгвіст зазначив, що мова міста стала різнитися від мови розташованих поряд районів, оскільки відбулося змішування чотирьох поколінь переселенців із різних куточків світу.

Відродження інтересу до міської бесіди серед українських дослідників відбулося наприкінці 70-х – на початку 80-х років, що було пов'язано зі зміщенням акценту на соціальний аналіз життя населених пунктів, а також вивчення «живої» мови. Учені врешті-решт почали розглядати розмовне мовлення не в опозиції до літературної норми, а розпочали практичні описи мови окремих міст [21; с. 79].

Наступний етап припав на початок 90-х років, коли провідною науковою сферою, що досліджувала мову міста, стала соціальна діалектологія. Науковці

аналізувати усне побутове мовлення, що функціонувало серед різних міських груп суспільства [5; с. 47]. Тоді більша увага була приділена окремим компонентам мови міста, а саме соціолектам. У монографії «Арго, жаргон, сленг» Л. Ставицька визначає, що у їхній поняттєвій парадигмі є такі елементи: арго, жаргон, професійний жаргон та сленг [37; с. 22].

Зацікавленість у вивченні соціальних діалектів в контексті міського мовлення не зникає, а лише зростає. Цій проблемі присвятили свої праці С. Мартос, Л. Масенко, Т. Миколенко, Л. Ставицька, Г. Сікора, О. Ткаченко, Н. Дзюбишина-Мельник та інші. Сьогодні увага дослідників спрямована на розмовну мову, сучасну урбаністичну говірку, арго, новонароджений фольклор тощо, однак поки що ці праці мають несистемний характер [38; с. 62].

1.3. Актуальні аспекти вивчення міського мовлення

С. Мартос у статті «Місто як об'єкт лінгвістичного дослідження: підходи і напрями» стверджує, що плутанина і загалом досить велика варіативність терміна «мова міста» пов'язана саме з різними підходами до вивчення цього лінгвістичного феномена. Всього виділено декілька основних поглядів, за якими досліджують міське мовлення, а саме: соціолінгвістичний (соціологічний), регіональний (територіальний, лінгвогеографічний), комунікативний (комунікативно-прагматичний, функціональний), лінгвокультурологічний (культурологічний). Всі ці напрями наведено у хронологічному порядку, так, як вони й з'являлися в мовознавстві [15; с. 2].

Одним із найпоширеніших є *соціолінгвістичний аспект*, який тісно пов'язаний із науковим доробком Б. Ларіна. Учений акцентував на вивченні малодосліджених видів міського мовлення, при цьому він звертав увагу на необхідності дослідження мови міста разом із соціальною стратифікацією містян. При цьому враховував не лише складний соціальний чинник, неоднорідний склад містян різного статусу, а й різноманіття функцій, які ті виконували. Також підкреслював, що будь-який мешканець населеного пункту є членом одразу декількох колективів, а отже, послуговується більше, ніж однією «підмовою». Тоді

ж було зроблено висновок, що мова міста проявляється одночасно в існуванні різномовних груп (тобто місто є багатомовним конструктом) та в наявності відмінних мовних елементів у кожному з осередків, що доводить «поліглотизм» жителів міста [9; с. 177]. Тож представники цього напрямку досліджують впливи соціальних чинників на мову міста, вивчають мовну ситуацію населених пунктів, міський білінгвізм та інше.

У 20-х роках ХХ століття в Україні була запроваджена мовна політика українізації, що стало позитивним поштовхом для розвитку мови. Однак ні тоді, ні пізніше науковці не могли розглядати зміни в мовленні, збільшення жаргонних стилів спілкування тощо, адже орієнтація була спрямована на «країнізм» та процвітання лише єдиної державної мови, яку використовувала більшість.

Досить поширеним є *лінгвогеографічний напрям*, який аналізує просторовий аспект мови міста. Він передбачає опрацювання міського мовлення, що безпосередньо пов'язане із регіоном, де розташований населений пункт. Наявні дві теоретичні можливості для цього напрямку, а саме: 1) літературна мова лише одна, всі інші некодифіковані явища стосуються діалектної царини та області її впливу; 2) літературна мова функціонує у територіальних видозмінах, що взаємодіють із діалектними формами [15; с. 6].

Часто у віддалених частинах країни, де здебільшого поширена єдина мова, побутують своєрідні та особливі її риси чи місцеві варіації, які дещо відрізняються від загальнолітературної. Такі слова, що «мають широке розповсюдження у межах регіону» називають регіоналізмами [15; с. 6]. В енциклопедії «Українська мова» цей термін трактується як «елемент діал. мови, територія побутування якого обмежується однією чи кількома говірками, рідше – невеликим ареалом» [42; с. 543].

Отже, науковці, що вивчають мову міста під кутом лінгвогеографічного аспекту, досліджують літературну норму крізь призму простору, відстежують її територіальну модифікацію під впливом діалектного, наддіалектного та іншомовного середовища. Л. Підкуймуха визначає, що представники напрямку

також зосереджують увагу на «мовному побуті кількох міст, виявляють спільні й відмінні ознаки» [31; с. 51].

Вищезгадані аспекти використовуються найчастіше, проте існує ще *комунікативно-прагматичний підхід*, що включає в себе дослідження структури міського мовлення та комунікації загалом, беручи до уваги весь набір її компонентів: «мовець, адресат, зміст комунікації, засоби комунікації, параметри ситуації» [15; с. 6]. Мовознавці, що працюють у цьому напрямі, розглядають такі питання, як: місце в системі літературних мов непідготовленого усного мовлення; теорія комунікації та структура її акту, вербальні і невербальні засоби спілкування; усна форма як основна ознака мовлення.

Ще одним перспективним напрямом є *культурологічний*, основною метою якого є вивчення мови як однієї з важливих складових частин культурного процесу. Тип культури є відповідником до певної підмови серед нормативних варіантів, тобто культурну стратифікацію можна зіставляти з мовною. Дедалі більш актуальним стає дослідження сучасного усного міського мовлення в контексті цього аспекту. Розвиток аналізу в межах напряму дозволяє описати різноманітні пласти міської культури, включаючи й низовий [15; с. 7].

Варто зазначити й фактори, що впливають на формування мови міста. Одним із визначальних є саме *соціальний чинник*, адже він позначається на внутрішньому світі людини, що згодом відображається на мовленнєвій поведінці особистості. Сюди також можна віднести соціальне середовище, статус у суспільстві, стосунки між комунікантами тощо. Досліджуючи окремі компоненти цього лінгвістичного конструкта, як от соціальні діалекти, важливо змістити акцент на вікові та гендерні особливості, рівень загальної освіти, авторитетність індивіда серед його оточення. Наприклад, молодіжний сленг побутує здебільшого серед молодшого покоління і водночас є досить чисельною складовою міської комунікації. На початку XXI століття сленг трансформувався з протестної риси деяких відокремлених соціальних груп на поширене явище у масовій культурі.

Важливо згадати й *психологічні чинники*, що додатково сприяють поширенню соціолектів, а саме: бажання відокремлення, конспірації, ототожнення з певною

соціальною групою тощо. Доцільно зауважити, що сленг проникає у мовлення дорослого покоління різного рівня освіченості, гендерної належності і виступає вираженням експресивно-емоційного стану людини. Однак Т. Гарлицька виступає проти надмірного та невиправданого використання такої лексики містянами та вважає це «ознакою мовних лінощів, адже той факт, що сленгове слово постійно перебуває «на слуху», його емоційне наповнення та лаконізм породжують у свідомості мовця байдужість до пошуку нейтрального відповідника» [6; с. 14].

Зважаючи на сьогоднішні реалії, неможливо оминати теми війни та її впливу на мовлення всього суспільства. Під час спокійного і мирного життя між нормативними та ненормативними варіантами є лінгвопсихологічний баланс. Проте під час великих емоційних потрясінь, кардинальних змін, соціальної нестабільності (заколотів, революцій, війн) загострюється психологічний стан особистості, а в її мові стає все більш помітною знижена лексика. За таких умов обценні слова, жаргонізми та «інвективний вибух» є помірно природнім мовним процесом, оскільки спричинене ментальним розвантаженням, виявом люті та агресії, прагненням відповіді на насилля як фізичне, так і моральне [6; с. 15].

Ще одним вагомим чинником є *лінгвокультурний аспект*. У науковому світі існує думка, що серед молоді панує знижена культура та гедоністичні цінності. І саме це відображається на мовленні: наслідком увиразнення конструкцій та мовної гри є послуговування жаргонізмами; комедійність номінацій, їх спрощення, уникання шаблонів породжує виникнення нових сленгізмів; мовна мода спричиняє все більше використання іншомовних слів; здебільшого відсутність мовної стійкості, терпимість та часте перемикування кодів зумовлюють появу суржику чи піджину [6; с. 14].

1.4. Погляд науковців на мову міста

Певний час мовний побут міста не входив в поле зацікавлення науковців, оскільки існував «постулат про суцільну російськомовність, суржикомовність українських міст», що став для сучасного мовознавства аксіомою [31; с. 242]. Це було спричинено перш за все соціально-політичними умовами, в яких перебувала

вся країна загалом. Українській мові приписували різноманітні епітети, наприклад, милозвучність, «калиновість», поетичність, проте не давали простору для функціонування в усіх сферах. Державна мова повинна охоплювати і «закривати» абсолютно всі потреби населення, однак тоді для «вулиць» не було засобів для комунікації, адже заохочувався лише єдиний образ «незабрудненого» варіанту. Л. Масенко це питання формулює так: «... якщо на початку минулого століття перед українським суспільством стояло завдання виплекати оранжерейну рослину, то тепер корінь мовних проблем полягає у потребі відновити природні стихійні форми існування мови» [18; с. 28].

З часу здобуття Україною незалежності лінгвісти розпочали активно вивчати мову міст, адже нарешті це перестало бути табуованим. Здебільшого вчені аналізують це явище з одного аспекту, перелік яких наведено вище. Так само вони, зазвичай, не охоплюють усіх компонентів міського мовлення одразу, натомість зосереджуються на дослідженні одного елемента, як от: суржику, соціолектів (сленг, жаргон, койне), діалектизмів тощо.

Чи не найчисельнішою є група праць, що присвяченні тематиці суржику та білінгвізму, диглосії, як передумов до його появи. Саме ця «підмова» стала надпопулярним та «модним» предметом мовознавства [24; с. 27].

В одинадцятитомному тлумачному словнику української мови термін «суржик» має два значення, а саме: «1) Суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса і т. ін.; борошно з такої суміші; 2) (перен., розм.) Елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова» [36]. У науковому дискурсі це явище визначають як різновид усного мовлення, яке з'являється в результаті «хаотичного змішування елементів української та російської мовних систем» [19; с. 68].

Щодо іменування поняття теж є дискусії. До прикладу, В. Демченко пропонував вживати «регіональне койне», оскільки, на його думку, попередня назва мала штучний та політичний підтекст [20; с. 6]. Проте науковці не прийняли цього, адже койне є зовсім іншою формою побутування мови. В. Труб «суржик» зараховує до «просторіччя», однак Л. Масенко підкреслює, що такий варіант теж

не є задовільним, оскільки перше є міжмовним явищем, тоді як друге – внутрішньомовне [41; 19]. Також пропонували використовувати «міський сленг» як синонім до «суржику», однак і це твердження зазнало критики, тому що «сленг – елемент парадигми розмовно-ужиткової мови, а суржик – некодифікованої розмовної мови» [37; с. 263]. Ю. Шевельов згадував про це у праці «Так нас навчали правильних проізношень» та наголошував, що сленг націлений в майбутнє мови, а передбачення для суржика мало б бути полярного характеру [47]. Тож можна зробити висновок, що суржик є особливим явищем української мови, яке не потрібно заміщувати з іншими мовними конструктами та формами.

У Білорусі побутує аналогічний лінгвістичний феномен, де поєднання білоруської та російської мов називають трасянкою. Це поняття має спільне джерело виникнення з суржигом, адже також пов'язане з сільськогосподарською цариною. Його первинним значенням був неякісний корм для худоби, в який окрім сіна ще «натрушували» соломи. Тож можна стверджувати, що семантичне ядро цих двох мовних явищ має загальну конотацію зниження якості продукту, внаслідок їх змішування [20; с. 4].

Варто зауважити, що суржик зародився саме у міському осередку, адже його представниками здебільшого є україномовні селяни, що потрапили у зросійщене місто та намагалися пристосуватися до нього. Оскільки в цьому процесі беруть участь дві мови, то можна стверджувати про наявність двомовного тла. У мовленні білінгвів відбуваються певні зміни у випадках побутування двох контактних мов, а саме наявні три стадії: перемикування кодів, інтерференція та абсолютна інтеграція кодів [19; с. 76]. Суржик є втіленням третього типу мовної поведінки, адже свідомість носіїв чітко не розрізняє дві мовні системи та хаотично змішує їх, натомість у збалансованому білінгвізмі відбувається автоматичне перемикування.

Зокрема, доцільно згадати, що суржик має асиметричну тенденцію взаємодії мов, тому що вплив російської на українську проявляється значно потужніше та глибше. А це означає, що така змішана «підмова» є тільки перехідним етапом від часткового українського до повного російського мовлення. Це дає всі підстави вважати, що в Україні побутує диглосія, тобто «коли в престижних комунікативних

сферах послуговуються однією мовою, а в не надто престижних – іншою» [34; с. 212]. Конструкт «гармонійної двомовності» не є відображенням реальної ситуації, а лише фікцією пропаганди колонізаторів. Для мовця завжди одна мова буде першою, домінантною та рідною, натомість інша – другою, підлеглою, чужою. Дві мовні системи ніколи не стануть функційно тотожними, тож диглосію можна сприймати як тимчасовий період чи «проміжну ланку в процесі переходу від первинної одномовності до вторинної» [34; с. 213]. Отож, на нашу думку, найбільш комплексне визначення «суржику» було виведене у праці «Суржик: міф, мова, комунікація»: «це некодифікована просторозмовна мова, яка виникла як наслідок масової тривалої контактної українсько-російської двомовності в її диглосійній формі» [39; с. 58].

Явище білінгвізму на прикладі мовлення мешканців Луганська досліджувала С. Нередкова. Під час експерименту дослідниця створила 3 соціолінгвальні групи (СЛГ), де члени I та II вважали рідною мовою українську, натомість учасники III – російську. У підсумку було відзначено, що для мовної системи містян характерний українсько-російський та російсько-український білінгвізм з перевагою російської у різних сферах побутування мови, що свідчить про наявність диглосії в місті [26; 27].

Досліджень щодо суржику саме як складової частини мови міста існує не так багато, як його загального опрацювання. Однією з найгрунтовніших праць на цю тематику є монографія О. Шевчук-Клюжевої «Українське усне мовлення Донеччини». Дослідниця чітко окреслює межу між інтерференцією та мішаною формою (суржиком), адже вбачає головну різницю у відмінності суспільно-політичних і соціокультурних умов їхнього утворення. Також з плином часу змінилися й обставини формування суржику. Першою умовою залишається пристосування україномовних осіб до зросійщеного міського оточення. Такий мотив притаманний, наприклад, для селян здебільшого літнього віку з наявністю бази української мови. Натомість молодше покоління з російською базою має протилежну мету та прагне наблизити своє мовлення до державного варіанту, проте поки не в змозі уникнути елементів другої мови.

О. Шевчук-Клюжева описала загальний механізм утворення суржикових форм: «... в усному мовленні білінгвів трапляються відхилення від норми української мови під впливом російської, яке полягає в заміні не окремих одиниць (фонем, морфем, лексем, синтаксем), а їхніх характеристик, притаманних українській мові, що підміняються російськомовними ознаками, до того ж цей процес відбувається не ізольовано, а у межах системи» [48; с. 109].

Окремий підрозділ був присвячений місцевій специфіці суржикового мовлення. Опрацювавши фактичний матеріал, О. Шевчук-Клюжева робить висновок, що разом із здобуттям незалежності, хоч і не швидко, проте розширюються межі функціонування української мови. А це сприяє поступовому переходу зросійщеного населення на державну. Також важливо наголосити, що попри значну кількість мовного змішування серед молодих людей Донеччини є і позитивний аспект: «... цей суржик орієнтований все ж таки на українську мову й носить, скоріше за все, залишковий характер...» [48; с. 111]. Зокрема, було виділено ключові особливості мішаного мовлення, а саме: 1) присутність фонетично неадаптованої лексики російської мови; 2) посилена модифікація форм дієслів шляхом поєднання в одну лексичну одиницю двох словоформ з контактних мов чи їхніх елементів; 3) перенесення російських лексем і синтаксем на українські реченнєві конструкції. Отже, у висновку можна стверджувати, що мовлення містян Донецька відбиває значний деформаційний вплив російської мови, яке проявляється на всіх мовних рівнях.

Достатню увагу при вивченні мови міста учені звертають і на соціальні діалекти. У 90-х роках ХХ століття відбувся «бум» у дослідженні цього компонента, адже табу на вживання такої лексики та її опрацювання більше не було. У сучасній лінгвістиці існує велика варіативність у номінації зниженого стилю розмовного мовлення, наприклад: арго, арготизм, арготизована просторозмовна мова, міське арго; жаргон, жаргонізм, загальний жаргон, інтержаргон, гіпержаргон, міжжаргонна лексика; соціально-діалектне койне; сленг, сленгізм та інші [14]. Одні вчені вважають, що ці поняття є синонімічними, натомість інші відносять до різних категорій та роз'єднують їх. Проте все ж варто

зазначити, що ці складові елементи можуть перехрещуватися та змішуватися між собою.

В енциклопедії «Українська мова» термін «соціолект» трактується як «відгалуження загальнонародної мови, уживане в середовищі окремих соціальних, професійних, вікових та інших груп населення» [42; с. 146, 631]. С. Мартос визначає, що це мовне явище релевантне термінологічному ряду арго, жаргон і сленг з його поняттєвою диференціацією. Арго – це «один з різновидів соціальних діалектів, штучно створювана умовна говірка якої-небудь вузької замкненої соціальної або профес. групи, незрозуміла для сторонніх» [42, с. 31]. Крім того, поняття використовують для позначення таємної мови. Жаргон – «це напіввідкрита лексико-фразеологічна підсистема, яка застосовується тією чи іншою соціальною групою з метою відособлення від решти мовної спільноти» [37; с. 33]. «Розширене жаргоновживання як ознака усного спілкування, що об'єднує велику кількість людей, позначено терміном сленг» [14]. Тож найбільш явною відмінністю між цими субмовами є риса «відкритості» та «закритості».

В урбаністичному мовному просторі сленг залишається основним компонентом розмовного мовлення. На думку С. Мартос, більш доцільним на позначення зниженої мови містян вживати термін «міський сленг». У широкому розумінні це поняття включає в себе всі наявні соціолекти, якими послуговуються мешканці міста, натомість у вузькому – це «власне розмовні лексеми, які характеризують певне урбаністичне середовище» [14].

Т. Миколенко проаналізувала цей конструкт у дисертації на тему «Український міський сленг (на матерілі усного мовлення тернопільців)» [23]. Дослідниця провела ґрунтовне дослідження, де окреслила місце сленгових форм у мовному житті міста, окрім того, визначила лексико-семантичні групи та статево-вікові параметри сленгізмів. Під час розподілу лексем матеріал було порівняно з одиницями, що зафіксовані у словниках української та російської жаргонної лексики («Короткий словник жаргонної лексики української мови», «Український жаргон» Л. Ставицької; «Великий словник російського жаргона» (переклад Б. О.). Таким чином, було виділено спільний сленговий пласт, що поширений на більшості

територій України, а також лексеми, які не містяться в жодному з глосаріїв, а отже, ними послуговуються лише мешканці міста Тернопіль. У результаті 2/3 усього матеріалу займає загальний сленг, решта – словоутворення, що пішли від літературної мови та кримінального жаргону. Серед специфічних рис сленгізмів є: «використання проривного -г-; вживання діалектизмів як територіально зумовленого явища певного ареалу; використання незначної кількості полонізмів та росіянізмів» [22; с. 20].

Загалом виокремлено такі основні ЛСП: 1) назви людини, 2) назви людського тіла, 3) назви предметів та явищ, 4) назви дій, 5) назви оцінок. Значне коло номінацій навколишнього середовища залишилася поза увагою містян, не займаючи, ймовірно, важливого місця в його побуті. Найпродуктивнішими способами творення сленгізмів є семантичне переосмислення та метафоризація. Особливе зацікавлення становлять урбаноніми, котрі виступають єдиним відображенням реальних внутрішньо міських об'єктів, які є вагомими для культурного життя містян окремих населених пунктів.

Багато праць присвячені молодіжному сленгу, який є «чи не найскладнішою мовною структурою, оскільки він синтезує всі інші страти з неодмінною печаттю групової, індивідуальної мовотворчості та вікового мовного смаку» [16]. Ця підсистема є динамічною та змінною, оскільки виступає певним «фільтратором» для новотворів, які згодом можуть закріпитися у мовленні містян. Також сленг варіюється відносно культурних унікальностей регіону. У його складі присутні компоненти загальномолодіжного та спеціалізованого жаргонів, злочинного і кримінального аргю. Молоде покоління найбільш охоче реагує та сприймає табуйовану лексику, проте засвоює її з певним рівнем семантичної модифікації. Трансформація, зазвичай, докорінно змінює лексему, повністю прибираючи минуле значення.

П. Грабовий у статті «Особливості функціонування українського молодіжного сленгу на регіональному рівні» досліджував мовний субкод міста Умань [7]. Лінгвіст наголошує на екстралінгвальному фоні, який має значний вплив на світобачення культурної спільноти. Клімат, географічне розташування та інші

реалії довколишнього середовища зумовлюють своєрідну діяльність людини, що додатково відображається на її внутрішньому світі та специфічній номінації всього, що оточує.

Проаналізувавши зібраний матеріал було виділено своєрідні топоніми на позначення районів міста, навчальних закладів та їхньої інфраструктури, а також місць для відпочинку, як от: кафе, бари, нічні клуби, парки та інше. Молоде покоління використовує лексичні одиниці з російським фонетичним оформленням для комічного та іронічного забарвлення. Окрім цього у мовленні побутують: велика кількість запозичень із кримінального жаргону, через критичний кримінальний станом в місті; сленгізми, що називають наркотичні речовини, унаслідок складної ситуації з поширенням наркоманії; іншомовні слова; мовні одиниці, що показують негативне ставлення міської молоді до приїжджих студентів із сільської місцевості. Однак найяскравіше знижене розмовне мовлення Умані проявляється у вживанні лексики, що описує події, які пов'язані із щорічним прибуттям в місто паломників-хасидів.

Дисертація С. Мартос «Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона» також охоплює дану тематику. Дослідниця описала теоретичні засади вивчення міських форм комунікації, здійснила структурно-семантичний аналіз сленгу та визначила його словотвірні процеси. До складу цього явища входять ті ж компоненти, що були наведені вище. Заразом ЛСП сленгізмів «Людина» та «Фізичні дії» є найбільш обширними. До того ж мовознавиця зазначає, що наразі спостерігається перехід одиниць НАРК у ЛСП 'пияцтво' і 'паління' у херсонському розмовному мовленні. В ілюстративному матеріалі широко представлена мікротопонімія, а її найменування має здебільшого два варіанти: офіційний і неофіційний. Другий тип різниться розмаїттям та високим ступенем індивідуалізації. Поміж способів творення сленгізмів особливо продуктивними є: семантична модифікація, афіксація, словоскладання, усичення основи, аббревіація та деаббревіація, що межує з мовною грою [17].

Молодіжний сленг міста опрацьовувала й К. Белова. Дослідниця окреслила специфіку сленгізмів у структурі мови Харкова, яка полягає в незвичних

номінаціях станцій метро, районів та навчальних закладів. Запозичення із англійської та російської мов залишаються основним джерелом поповнення сленгового ряду [1]. Т. Ліштаба аналізувала студентський соціолект міста Кіровограда. Окрім загального пласту сленгізмів звернула увагу на професійний жаргон, яким послуговуються комп'ютерники; аргю в'язниць; лексичні одиниці, що відбивають процес вживання алкогольних напоїв тощо [12].

Л. Підкуймуха у монографії «Мова Львова або Коли й батяри говорили» звернула увагу на формування та функціонування школярського жаргону в міжвоєнний період та батярського жаргону як специфічного соціолекту міста. Науковиця зробила висновок, що останнім «спочатку послуговувалися лише представники цієї специфічної субкультури, почали використовувати підпільники, студенти, а згодом і жителі Львова та його передмістя» [31; с. 141]. Тож його залишки можна й зараз спостерігати в мовленні львів'ян.

Проте діалектне тло фактично не було частиною аналізу мови міста. Праць на цю тему немає, ймовірно, через те, що діалектні лексичні одиниці вважаються компонентом мови селян, а не містян. Однак, для деяких міст, особливо невеликих, що розміщені поблизу сіл, говірка має велике значення та вплив на мовлення містян.

Серед основних напрацювань можна відмітити статтю О. Бондарева та Л. Радомської про мовну ситуацію міста Мирноград Донецької області, де було зазначено, що попри активну русифікацію, населення «й до сьогодні зберегло та активно використовує українські територіальні діалектизми» [2]. Найбільш ґрунтовно діалектне тло розглянуто під час аналізу мови міста Львів. І. Ціхоцький вважав, що міський лінгвофеномен цього населеного пункту в першій половині ХХ століття мав три оригінальні соціокультурні складові: «гвару» (міська говірка, що утворилася внаслідок змішування південно-західних говорів української мови з так званим «південнокресовим» діалектом польської мови зі значними домішками німецького та єврейського лексичного субстрату); «балак» (низове койне або різновид «вуличної гвари», яким послуговувалися асимільовані міським середовищем вихідці з навколишніх сіл); «батярський жаргон» (міський соціолект,

який використовували батяри) [45; с. 95-96]. Однак лише окремі елементи цих мовних явищ Львова дійшли до нас сьогодні.

У мовознавстві досі немає єдиного терміна для номінації львівського мовлення, тому в лінгвістичних дослідженнях досі зустрічаються такі поняття, що вважаються синонімічними: мова Львова, мовлення Львова, львівський діалект, львівський говір, львівський регіолект, львівська гвара та львівський балак, мова батярів тощо. Львів з мовного погляду опрацьовували: А. Луцишин («Мовний портрет Львова і львів'ян» (на матеріалі текстів літературної групи «Двадцятка») [13], О. Палінська («Класичний львівський регіолект і його сучасні інтерпретації») [29], Н. Хобзей («Дещо про запозичення в мовленні львів'ян у контексті південно-західного та північного наріч української мови») [43]. Також було створено словник «Лексикон львівський: поважно і на жарт», де зафіксовано особливості мовлення Львова ХХ століття [44].

Висновки до розділу I

У теоретичному розділі нашої роботи ми розглянули проблематику варіативності терміна «мова міста», який не є новим у полі лінгвістики та побутує вже близько ста років. Через попередні обмеження у вивченні це явище не отримало достатньої уваги, а тому стале тлумачення досі не було утворене і поміж науковців вживаються різні поняття з синонімічним значенням. Під час опрацювання ми опиралися на таких мовознавців: Г. Сікора, С. Мартос, Т. Гарлицька, Ю. Петровська, Т. Миколенко, Л. Підкуймуха, О. Руда. Було охарактеризовано складові компоненти «мови міста». Надалі ми окреслили основні періоди дослідження цього мовного конструкта для розуміння перспективи та актуальності теми. Окрім того, визначили актуальні аспекти вивчення міського мовлення та чинники, що здійснюють вплив на нього, спричиняючи появу все більшої кількості сленгізмів, жаргонізмів, суржикізмів. Також детально розкрили погляди лінгвістів на «мову міста» та визначили, що вчені, здебільшого, досліджують це питання крізь призму одного компонента, наприклад: суржику (В. Труб, С. Нередкова, О. Шевчук-Клюжева), соціолету (Л. Масенко, Л. Ставицька, С.

Мартос, Т. Миколенко, П. Грабовий, К. Белова, Т. Ліштаба, Л. Підкуймуха) чи діалектизмів (Н. Хобзей, І. Ціхотський, А. Луцишин, О. Палінська, О. Бондарев, Л. Радомська).

РОЗДІЛ 2. Мовна характеристика мешканців міста Коломиї та його околиць

2.1. Загальні відомості про Коломию

Коломия – це мальовниче місто, в якому, за останнім переписом населення 2001 року, проживає близько 61000 містян. Наразі точної інформації про кількість жителів населеного пункту невідома, адже після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну дані не оновлювалися. Проте число мешканців точно поповнилося за рахунок тимчасово переміщених осіб, котрі все ж прийняли рішення залишатися тут. Місто розташоване в Івано-Франківській області та є районним центром, навколо його оточують села Нижній Вербіж, Сопів, Воскресінці, Корнич, Королівка, П'ядики та Шепарівці.

Перша згадка міста в писемному джерелі датована 1240 роком у Галицько-Волинському літописі, однак серед дослідників є сумніви щодо його достовірності, оскільки у ньому часто були порушення хронологічної послідовності викладу. Саме тому правдивим прийнято вважати спогад 1241 року, що міститься в Іпатському літописі (а тепер у його перекладі – Літописі руському), де згадується «коломиїська сіль»: *«(Літо – осінь 1241) Отож, коли Данило довідався [про це], він послав Якова [Марковича], стольника свого, з великою жалобою до Доброслава, кажучи до них, [бояр]: «Князь ваш я єсть, [а] ви повеління мойого не сповняєте і землю грабуєте. Чернігівських бояр я не велів тобі, Доброславе, приймати, а дати волості галицьким. А коломиїську сіль залишіть для мене»* [11]. Однак, у науковому колі не виникає сумнівів, що місто існувало й до цієї згадки та в середині XIII століття було важливим центром видобутку солі.

Щодо питання про походження назви містечка, то й тут немає однозначності. Поміж вченими побутують різні версії, тому навіть були гіпотези, які побудовані на штучно підібраному матеріалі. Наразі є 3 найпоширеніші теорії, а саме: 1) Припускають, що на місці злиття Пруту та Пістиньки стояла статуя язичницького божка Мия, від якого й пішла назва; 2) Назва виникла від сполучення іменника «коло» (колесо) і дієслова «миє» (мити, обмивати), оскільки саме на березі річки після роботи на солеварнях люди мили брудні від дороги колеса (цю версію чи не

найчастіше переказують з покоління в покоління містяни); 3) Найбільш аргументованою є припущення, що номінація з'явилася від сербо-хорватського слова «коломиї'є», адже тоді на цій території перебували племена білих (карпатських) хорватів [25; с. 47-49].

До 1349 року Коломия була частиною Київської Русі, а пізніше Галицько-Волинського князівства. Однак із середини XIV століття місто переходило із складу однієї країни до іншої. Серед держав, що займали населений пункт були: Королівство Польща, Молдавське князівство, Річ Посполита, Австрія, а згодом Австро-Угорщина, Російська імперія, Румунія, Польська Республіка, Німеччина та СРСР. Найтриваліші періоди часу Коломиєю керували Польща (1349-1569; 1569-1772; 1919-1921; 1921-1939), Австрія й Австро-Угорщина (1772-1867; 1867-1918) та СРСР (частково 1914-1918 та 1939-1941; 1944-1991), тому саме слід цих країн є вагомим [25].

Щодо мови, якою послуговувалися містяни, то в різні часи вона була відмінною, однак побутова жива розмова, здебільшого, велася українською (а саме особливою територіальною говіркою на тлі покутсько-гуцульського мовного суміжжя). У деяких літературних творах можемо помічати роздвоєння душі містян на початку ХХ століття, наприклад, у повісті-детективі М. Савчука «Коломиїська історія Шерлока Голмса» є такі рядки, які це засвідчують: «І чому писано польськи? Це писав поляк, чи русин, який знає польську?» [33, с. 68]. Тобто спершу польський, а згодом радянський вплив справді був потужним, але зруйнувати український мовний код не вдалося.

Досить довго місто було відірване від власної держави, зазнало великого тиску з боку окупаційних та колонізаторських держав, проте постійно намагалось боротися за незалежність (ОУН, УПА) та зуміло зберегти свою справжню ідентичність.

2.2. Лексичні одиниці на діалектному та територіальному тлі

У мові міста Коломиї наявні різні компоненти, наприклад: соціолекти (сленгізми та жаргонізми), діалектизми, що у своїй більшості перейшли до групи

регіоналізмів, запозичення з польської, німецької мов тощо. Варто зазначити, що мовлення містян, здебільшого, є наближеним до літературного варіанту. Однак досить часто побутують кодифіковані мовні одиниці, на яких позначився діалектний вплив, а саме деякі риси покутсько-гуцульського говору. Таким чином, внормовані елементи трансформуються під впливом територіально-мовних особливостей міста на фонетичному та морфологічному рівнях.

Яскраво проявляються такі діалектні риси у словах, спільнокорених із літературною мовою:

- [a] після м'яких приголосних переходить в [e], [i] у ненаголошеній та наголошеній позиціях: *зав'єзувати* 'зав'язувати', *декувати* 'дякувати', *дівчета* 'дівчата', *жеба* 'жаба', *жель* 'жаль', *жети* 'жати', *кешко* 'тяжко', *коледувати* 'колядувати', *кричети* 'кричати', *мішети* 'мішати', *мочети* 'мочати', *паце* 'паця', *порєдок* 'порядок', *прєсти* 'прясти', *сміке* 'сміття', *стрілети* 'стріляти', *теле* 'теля', *газдині* 'газдиня', *післі* 'після', *ружі* 'ружа', *шінувати* 'шанувати';
- [e] зберігається і не переходить в [e]: *лен* 'льон', *семий* 'сьомий', *тета* 'тьотя', у *него* 'у нього', *учера* 'учора', *цего* 'цього', *шестий* 'шостий';
- Дєпалаталізація [с'], [т'] у кінці слова: *гет* 'геть', *дєс* 'дєсь', *колис* 'колись', *кудис* 'кудись', *хтос* 'хтось', *якіс* 'якісь';
- Вимова м'якого [н'] замість [j] в позиції після губного носового [м]: *вімні* 'вим'я', *мнякий* 'м'який', *мнясо* 'мнясо', *мнята* 'м'ята', *мняцкати* 'м'яти', *памнять* 'пам'ять';
- [д'], [т'] переходять у задньоязикові [г'] [к']: *тідо* 'дідо', *тізнатися* 'дізнатися', *тім* 'дім', *тістати* 'дістати', *тіти* 'діти', *мологі* 'молоді', *сигіти* 'сидіти', *дєсяк* 'дясять', *жикє* 'життя', *кісто* 'тісто', *кішке* 'тяжке', *розкігнути* 'розтягнути', *сімнацік* 'сімнадцять', *сімсяк* 'сімдесят', *скіл* 'стіл', *скіна* 'стіна', *сміке* 'сміття', *хокіти* 'хотіти', *шіськ* 'шість', *щіске* 'щастя';
- Перехід двофонемної сполуки [чт] у [шт]: *штири* 'чотири';
- Зміна наголосу: *було* 'було́', *відвєзти* 'відвєзті́', *вікón* 'вікон', *голубці* 'голубці́', *жіли* 'жилі́', *засолєне* 'засолєне́', *зняли* 'знялі́', *зроблєно* 'зроблєно́',

- кажу* ‘кажу’, *кричу* ‘кричу’, *на базарі* ‘на базарі’, *найду* ‘найду’, *парканá* ‘паркана’, *пішу* ‘пишу’, *різдв'яні* ‘різдвяні’, *свята* ‘святá’;
- Перехід постфікса -ся в -сі: *боятисі* ‘боятися’, *гратисі* ‘гратися’, *здаватисі* ‘здавалисі’, *молитисі* ‘молитися’, *родитисі* ‘родитися’, *ховатисі* ‘ховатися’;
 - Активне функціонування префікса ві- : *вікігнути* ‘витагнути’, *вілізти* ‘вилізти’, *вімурований* ‘вимурований’, *вінести* ‘винести’, *вінести* ‘винести’, *віпити* ‘випити’, *вірізати* ‘вирізати’, *вірости* ‘вирости’, *вірубувати* ‘вирубувати’, *вісадити* ‘висадити’, *вісохти* ‘висохти’;
 - Іменники зі закінченням на -а в ор. в. мають закінчення -оу: *бляхоу* ‘бляхою’, *веретоу* ‘веретою’, *дитиноу* ‘дитиною’, *донькоу* ‘донькою’, *зимоу* ‘зимою’, *капустоу* ‘капустою’, *хатоу* ‘хатою’;
 - Утворення вищого ступеня прикметників і прислівників з суфіксом -ч-: *менчий* ‘менший’, *ранче* ‘раніше’, *тонче* ‘тонше’;
 - Стягнені закінчення -т у 3 ос. теп. часу дієслів: *гудят* ‘гудять’, *женут* ‘женуть’, *йдут* ‘йдуть’, *п'ють* ‘п'ють’, *просит* ‘просить’, *садит* ‘садить’, *скуповуют* ‘скуповують’;
 - Форми інфінітива на -чи: *печи* ‘пекти’.

Частотними є нерегулярні фонетичні зміни:

- Апокопа (випадіння одного або кількох звуків у кінці слова): *зара* ‘зараз’, *ка* ‘казати’, *лиш* ‘лише’, *мож* ‘можна’, *нічо* ‘нічого’, *тре* ‘треба’, *чо* ‘чого’;
- Синкопа (випадіння одного або кількох звуків у середині слова): *каут* ‘кажуть’, *як хоче* ‘як хочете’;
- Метатеза (перестановка звуків, рідше складів у слові): *колонні* ‘коноплі’.

Отже, можна стверджувати, що на літературне мовлення містян доволі сильно й досі впливає діалектне тло. Найяскравішими рисами, що проявляються, є: зміна [a] на [e], [i], перехід [д'], [т'] у задньоязикаві [г'] [к'], активне функціонування префікса ві-, а також зміна наголосу.

Також варто додати, що деякі лексеми є більш територіально зумовленими, а тому їх варто відносити до регіоналізмів. Оскільки населений пункт розташований

поблизу гір, то і лексичні одиниці відбивають ці реалії. Серед них можемо виокремити такі слова: «горяни» (люди, що проживають в горах або біля них), «афини» та «гогодзи» (ягоди, що ростуть лише на великій висоті), «кулеша» (кукурудзяна каша, яку зазвичай готують у Карпатах, де критично мало орних земель, тому найбільшою цінністю була кукурудза та її похідні) тощо. До цієї групи зараховуємо й лексему «писанка», адже в Коломиї музей «Писанка» у формі яйця, де зберігаються різноманітні крашанки.

За час свого існування місто перебувало під владою різних країн, що також залишило свій слід у мовленні міщан. Наприклад, поширеними є такі іншомовні запозичення:

- 1) полонізми («варги», «вельон», «гарбата», «камізелька», «канапка», «капці», «коліжанка», «ксьондз», «крижі», «манатки», «моцний», «пантофлі», «пліцак», «полярис», «слоїк», «файний», «фист», «філіжанка», «церата»);
- 2) германізми («васервага», «ганц», «пуцувати», «ріхтувати», «швагер», «шпацерувати», «штуркати», «цурік»).

2.3. Лексико-семантична група як одиниця прагматичного опису лексем

Класифікація мовних одиниць – це одна з основних ознак лексичної системності мови. А це означає, що «лексичний склад мови є не аморфним поєднанням, а складним аплікативним утворенням самодостатніх відкритих лексичних полів, що перетинаються, взаємодіючи одне з одним» [23; с. 43]. Саме тому ми виділили найважливіші лексико-семантичні поля (далі СЛП), які в свою чергу поділяються на менші лексико-семантичні групи (далі ЛСГ), та упорядкували щодо цього зібраний матеріал:

ЛСП «Назви людини»:

- «За статтю»: *легінь* ‘парубок’ («Цей **легінь** знав усі народні пісні на зубок»), *бахур/хлоп* ‘хлопець’ («Ох, який **бахур** виріс уже!»), *місько/кадр/чувак/фраєр/тип/пацук/пацан/штрих/штемп/чел/тюфік* ‘хлопець у зневажливому тоні’, *альфач/альфа* ‘чоловік, який домінує’ *мужлан* ‘грубий чоловік’, *кобіта/дівка* ‘дівчина’ («Така **кобіта** і коня на ходу зупине»);

- «За фізичними ознаками»: *чікса/чічка* ‘дівчина привабливої зовнішності’ («Така **чічка**, нема тобі ради!»), *качок* ‘хлопець, який посилено качає м’язи’, *сліпундра* ‘сліпий у жартівливому значенні’ («Ти шо **сліпундра**? Борщ стоїть на нижній полиці»);
- «За віком»: *дитьо* ‘дитина’, *пуцвіринок* ‘малий хлопчик’ («Ти ше **пуцвіринок** малий, йди грайся надворі»), *кльошка* ‘жінка 30-40 років, часто розведена’;
- «За родинними та дружніми стосунками»: *фамілія* ‘родина’, *старий* ‘батько у зневажливому тоні’, *муся* ‘мама’, *матка* ‘старша сестра в сім’ї’ («А ми поїдемо до **матки** на день народження?»), *прабатько* ‘дідо’, *первий/перший* (брат/сестра) ‘двоюрідний (брат/сестра)’ («Мій **первий брат** ховався під столом»), *тета* ‘тітка’ («Тета **напекла** нині багато пляцків»), *вуйко* ‘дядько, брат матері’, *вуйна* ‘тітка, сестра матері’ («**Вуйна** передала нам смачний сир і молоко»), *стрийко/стрий* ‘дядько, брат батька’ («Учора **стрийко** подарував мені свою стару гітару»), *стрийна* ‘тітка, сестра батька’, *швагер/швагерко* ‘брат дружини або чоловік сестри’ («Мій **швагер** прийде сьогодні ремонтувати стріху»), *нанашко* ‘хресний батько’ («Я дуже зрадив, коли побачив там **нанашка**»), *нанашка* ‘хрещена матір’, *небіж або небожа* ‘похресник(-ця)’, *філина/филина* ‘похресниця’, *бойфренд* ‘хлопець у стосунках’, *дружба/дружка* ‘весільні свідки молодих’ («На весіллі сестри було три **дружки**»), *дружбан/бро* ‘друг’, *коліжанка* ‘подруга’ («Ми сьогодні з **коліжанкою** так об’їлися терчаниками»);
- «За інтелектуальними здібностями»: *довбень/пеньок/валянок* ‘неосвічена людина’, *штурпак/валет* ‘нерозумна людина’, *ботан/задрот* ‘людина, яка багато вчиться’, *плуг/тормоз* ‘людина, яка сповільнено сприймає інформацію’, *Вася/Валера/турок небесний/молдаван* ‘неуважна людина’ («Чого ти їж як **молдаван**, все з рота падає!», «Ти як той **турок небесний!**»);
- «За соціальними характеристиками та ієрархією»: *газда* ‘господар’ («Як подвір’я покошене, то зразу видно шо **газда** добрий дома є!»), *бос* ‘начальник на роботі’;
- «За моральними якостями»: *мачо* ‘самовпевнений хлопець’, *звіздун* ‘людина, яка бреше’, *шкет* ‘малолітній хуліган’ («Забирайте вже цього **шкета** малого додому!»), *стукач/шестьора/донощик/кріт/криса/пацюк/триндло* ‘людина, що надає секретну

інформацію комусь’, *гнилек/дранте/лантюх* ‘лінива людина’ («Хто ж таке **дранте** на роботу захоче взяти?»), *нервус* ‘нервова людина’ («**Нервус** ти страшний, йди полежи троха!»), *сарака* ‘бідолаха’, *баламут* ‘людина, що сіє неспокій та підбурює на якісь учинки’;

- «За професією чи родом занять»: *технар* ‘людина з технічною освітою’, *мозгоправ* ‘психолог’, *коп* ‘поліцейський’, *торгаш* ‘продавець’ («Він такий **торгаш**, за годину всі яблука продав!»), *ксьондз* ‘священик’;
- «За місцем проживання, національністю чи етнічною приналежністю»: *селюк* ‘людина, яка проживає в селі’, *горянин* ‘людина, яка проживає поблизу гір’ («Ті **горяни** пів світу обійдуть за день!»), *мадзур* ‘поляк’, *німак* ‘німець’; *московит/москаль/кацап/орк* ‘росіянин’ («Най би тим **кацапам** добре було!»), *мадляр* ‘угорець’ («В Ужгороді живе купа **мадлярів**»), *чорний* ‘представник негроїдної раси’;

ЛСП «Назви частин людського тіла»:

- «Тіло»: *банск/бак/башка/макітра* ‘голова’, *кленка* ‘мозок’ («Май троха **кленки** в голові!»), *крижі* ‘поперек’ («Теперка перев’язала хусткою **крижі**, щоб менше боліло»), *шкибарки/барки* ‘в’язи, шия’, *гаргоші/горгоші* ‘плечі’ («У дитинстві я постійно залазила татові на **гаргоші**»), *граблі/клешні/ратиці* ‘руки глузливо’, *банки* ‘накачені м’язи рук/біцепс у жартівливому значенні’, *батони* ‘ноги’ («Рухай своїми **батонами**, ми запізнюємося!»), *лаба* ‘нога великого розміру’ (Де на таку **лабу** найдеш мешти?), *котик* ‘кісточка при переході ноги в ступню’, *пушки* ‘пучки пальців’, *пазурі* ‘довгі нігті’, *середина* ‘живіт’ («Мене так **середина** болить»), *черево/пузо* ‘великий живіт’ («Я за зиму таке **пузо** від’їв»), *фляки* ‘нутроці’, *гузиця* ‘попа’;
- «Обличчя»: *писок/харя* ‘обличчя загалом або рот у зневажливому тоні’, *патла* ‘волосся’, *лобешня* ‘лоб’, *пащека/хавало* ‘обличчя зневажливо’, *пулькі* ‘очі’ («Шо ти знов свої **пульки** перевернув»), *варги* ‘губи’ («Намалюй свої **варги** червоною помадою, буде пасувати!»), *булки* ‘щоки’;

ЛСП «Назви дій»:

- «Рух»: *чаланати* ‘нешвидко йти’, *пльонтатися/плентатися* ‘йти повільно’ («Скільки можна **плентатися** там заду?»), *льонтом* (ходити) ‘волочитися, тинятися без діла’, *шпацерувати* ‘прогулюватися’, *шурувати/шпарити* ‘йти швидко’ («**Пошпарили** на зустріч, бо інакше ми нічого не встигнем»), *льотати* ‘йти швидко, бо запізнюєшся’, *рухати педалями* ‘йти швидше, ніж до того’, *йти лісом/йти в баню/збирати банани/пензлювати/валити* ‘йти геть’, *цурік* ‘повертатися назад’, *зашпортатися* ‘спіткнутися’, *гасати* ‘бігти’, *таляпатися* ‘плавати на мілководді»;
- «Робота біля будинку»: *крутитися* ‘працювати’, *шуфлювати* ‘працювати з лопатою’, *веснувати* ‘весною садити на городі, особливо, картоплю’, *ввихатися* ‘багато та швидко працювати’, *микати* ‘виривати зі землі’, *обчімхати* ‘обрізати, часто дуже коротко (про куці)’ («Цього разу я сильно **обчімхав** ті туї»), *пуцувати* ‘мити, часто про вікна’ («Бери катран і йдем **пуцувати** вікна до Паски»), *драяти* ‘мити до блиску»;
- «Одягатися»: *вбиратися* ‘одягатися’, *визбируватися* ‘одягатися по святковому»;
- «Бити»: *гепати/валити/калатати* ‘бити’, *лупити/дубасити/натовкти пику/знести кабінку* ‘сильно бити’, *дюгати/дзюгати* ‘періодично вдаряти, штовхати’, *врізати/траснути* ‘вдарити»;
- «Кидати»: *тручати* ‘кидати, часто ненароком’, *шурнути/фурнути* ‘кинути»;
- «Акт мовлення»: *балакати* ‘говорити’, *белькотати* ‘говорити незрозуміло’, *ляси точити/торочити/бляяти* ‘вести беззмістовну розмову’, *тарабанити* ‘говорити швидко та незрозуміло’, *штрінькати* ‘говорити уїдливо, часто з докорами’, *жвиндіти* ‘бурчати, говорити неправду’, *вівкати* ‘пищати’, *воркати* ‘огризатися, говорити з неповагою’, *ревкнути* ‘крикнути’, *накаркати* ‘накликати лихо’, *стулити писок/завалитися* ‘перестати говорити»;
- «Приготування їжі»: *ріхтувати* ‘готувати (їжу)’ («Він на вечерю **зріхтував** нам пироги з афинами»), *лупити* ‘чистити яйця від шкарлупи’, *кавальцувати* ‘різати на частини’, *валити* ‘сипати чогось багато’, *пекти/жарити* ‘смажити’, *тачати* ‘розкачувати тісто’, *будити* ‘коптити, часто про м’ясо’, *бовтати* ‘розмішати

- рідину», *вурдитися* ‘кипіти (про молоко) або киснути’, *кіпшити* ‘киснути’ («Треба покласти молоко в холодильник, бо інакше **скіпшіє** тут»);
- «Споживання їжі та напоїв»: *пацючити* ‘їсти’, *ладувати/точити* ‘запихати багато їжі в рот, їсти швидко’, *лигати* ‘ковтати або їсти не пережовуючи’, *кушити* ‘куштувати, пробувати’, *дзьобати* ‘їсти дуже мало’, *жльопанити/ дудлити* ‘пити великими ковтками’ («Ціле літо ми **жльопанимо** компот з вишень»), *дзябнути* ‘випити трохи алкоголю’, *лупити/керяти* ‘пити багато алкоголю’, *банячити* ‘пити багато алкоголю на застіллі’;
 - «Спати»: *кімарити* ‘дремати’, *херити* ‘довго спати’, *йти в люлю* ‘йти спати’;
 - «Відпочивати»: *тусити* ‘гуляти десь, проводити час не вдома’
 - «Творча діяльність»: *фацькати* ‘малювати’;
 - «Святкувати»: *празнувати* ‘святкувати, частіше про день народження або релігійне свято’, *набуватися* ‘святкувати до пізньої години’;
 - «Дії пов’язані зі святом (релігійним)»: *маїти* (господарство/дім) ‘прикрашати хату зеленню (частіше саме липовими гілками) на Зелені свята’;
 - «Померти»: *титнути/дати дуба* ‘померти раптово або в іронічному контексті’;
 - «Розуміти/не розуміти»: *віддупляти/доганяти/сікти* ‘розуміти’, *дупля не відбивати* ‘не розуміти’;
 - «Знати/не знати»: *шарити/петрати* ‘знати’, *кілішувти* ‘знати всю інформацію, бути обізнаним’;
 - «Поводити себе як божевільний»: *подуріти* ‘з’їхати з глузду’;
 - «Процеси, що пов’язані з позитивними емоціями»: *вradітися* ‘зрадіти’, *душати* ‘обіймати’, *давти либу* ‘сміятися’, *шкіритися/потухати* ‘дуже сильно сміятися’, *габзувати* ‘насміхатися’, *скоботати* ‘лоскотати’;
 - «Процеси, що пов’язані з негативними емоціями»: *банувати* ‘сумувати’, *злоститися* ‘злитися’, *хайти* ‘сварити’, *бембати* ‘морочити голову комусь’, *баламутити* ‘збивати з думки’, *звиздіти* ‘брехати’;
 - «Викликати почуття страху»: *пуджати* ‘лякати’, *шугатися* ‘лякатися’;
 - «Вкрасти»: *микати* ‘красти’;

- «Приховати»: *никати/нипати* ‘ховати’, *тіхарити* ‘ховати, частіше про їжу (щось солодке)’;
- «Зустріти»: *трафити* ‘зустріти по дорозі когось’, *здибати/здріти* ‘зустріти’;
- «Сприйняття через сенсорні відчуття»: *штиняти* ‘смердіти’, *видіти* ‘бачити’;
- «Дія над об’єктом(-ми)»: *плішувати* ‘поміщати щось у вузький простір’, *ладувати* ‘складати багато речей кудись’, *кігнути* ‘тягнути щось’, *діти* ‘покласти щось’, *тарабанити* ‘нести щось в руках чи на плечах’, *списувати* ‘брати приклад з когось/чогось’, *обтраскувати* ‘забризкувати щось’, *засмальцювати/заталапати* ‘забруднити жиром чи мастилом щось’;
- «Дії пов’язані з часом»: *вспівати* ‘встигати’;
- «Інші дії»: *скоцюрбитися* ‘зігнути, часто над столом’, *здубати/здугати (ноги)* ‘забрати сніг із взуття’, *хукати* ‘гріти руки подихом’, *трафити* ‘статися, трапитися’ («Шо сі **трафіло?**»), *надибувати* ‘знаходити’, *викабелюватися* ‘хизуватися’, *капарити* ‘смітити’, *мрігати* ‘моргати’, *цибеніти* ‘текти тонкою цівкою’, *ражети* ‘сліпити, частіше фарами або ж ліхтариком’, *косити* ‘вдавати, частіше хворобу’, *дзєбнути* ‘мерзнути’, *сюпати* ‘сідати’, *забагти* ‘захотіти’;

ЛСП «Назви предметів та явищ»:

- «Меблі, предмети інтер’єру»: *скіл* ‘стіл’, *креденс* ‘шафа для посуду’ («Наш **креденс** не витримав тої купи тарілок»), *братрура* ‘духовка’, *коцик* ‘плед’ («Вранці бабуся накрила мене теплим **коциком**»), *капа* ‘покривало’, *верета* ‘вовняна ковдра’, *ліжник* ‘товстий вовняний виріб з довгим двостороннім ворсом’, *бамбетля* ‘дерев’яне розсувне ліжко, може слугувати як лава’, *палац* ‘коврик’ («Закинь **палац** на браму і вибий добре!»);
- «Предмети побуту»: *ринка* ‘пательня’, *бритванка* ‘пательня або форма для випічки’ («Ця **бритванка** вже така засмальцьована!»), *баняк* ‘каструля’ («Поклади варитися кугута в найбільший **баняк**»), *лижка* ‘ложка’ («Витри цю **лижку** від смальцю»), *філіжанка* ‘чашка маленького розміру, часто використовується для кавових напоїв’, *кухлик* ‘чашка для молока’, *горня* ‘металева чашка’ («Дай **горню** вистигти, бо обпечеш язик»), *кружка* ‘чашка’, *кєлішко* ‘стограмова склянка’, *минашка* ‘металева

- миска, яку використовують в польових умовах’, *флешка* ‘пляшка’, *слоїк* ‘банка’ («Глянь чи є у півниці **слоїк** з компотом»), *шатківниця* ‘пристрій, на якому січуть капусту’ («Витягай **шатківницю**, бо вже треба сікти капусту!»), *катран* ‘ганчірка, часто для миття підлоги’ («Дай мені стару футболку на **катран**»);
- «Господарське знаряддя та матеріали»: *шуфля* ‘лопата’ («Бери **шуфлю** і йдем на мандибурку»), *шуфелька* ‘совок’, *васервага* ‘рівень’ («Поміряй **васервагою** чи рівні стіни вийшли»), *цвек* ‘цвях’ («Поскладай всі **цвекі** в коробку»), *маглівниця* ‘вузька дерев’яна дошка з поперечними зарубками для качання білизни’, *шміга* ‘кутова шліфувальна машина’, *цебер* ‘виріб для годівлі та напування худоби’, *гілетка* ‘мілка дерев’яна діжка’, *линва* ‘канат, мотузка’ («Бери **линву** і в’яжи туго гудзи!»), *церата* ‘клейонка’, *ковбан* ‘колода’, *тичка* ‘довга палиця по якій в’ється квасоля’ («Діставай **тички** і йдем садити фасолі»), *патик* ‘палка’, *шутр* ‘гравій’, *тріло* ‘отрута, частіше для комах та мишей’ («Я посипав **трілом** вксь стрих від мишей»);
 - «Частини житла та інших господарських приміщень»: *газдівство/господарка* ‘господарство’, *дахівка* ‘черепиця’, *скіна* ‘стіна’, *стелина* ‘стеля’, *під* або *стрих* ‘горище’ («Там на **піді** є багато цікавих речей!»), *півниця* ‘підвал’, *стодоля* ‘будівля для зберігання снопів’, *брама* ‘ворота’, *віходок/лятрина* ‘туалет надворі’, *ринва* ‘водостічна труба’ («Доц всі **ринви** позбивав»), *рінштоки* ‘канави»;
 - «Підприємство»: *кабак* ‘бар або місце, де розпивають алкоголь’, *генделик* ‘магазин’ («Збігай в **генделик** по хліб»), *цукерня* ‘кондитерська’ («Який твій улюблений десерт в **цукерні**?»);
 - «Транспорт»: *ровер* ‘велосипед’, *колія/штрика* ‘залізна дорога’, *летовище* ‘аеродром»;
 - «Одяг, взуття, аксесуари»: *манатки* ‘речі’ («Забери свої **манатки** з ліжка»), *лахи/катрани* ‘одяг’ («У тебе повна шафа **катранів**»), *дрантє* ‘одяг, який носять по дому’, *фустка* ‘хустка’, *шепка* ‘шапка’, *кептар* ‘верхній одяг, безрукавка з овечої шкіри’, *байбарак* ‘зимовий верхній одяг’, *камізелька* ‘безрукавка’ («Накинь **камізельку** на плечі, бо холодно»), *вельон* ‘весільна фата молодої», *мешти* ‘туфлі або загально про взуття’ («Напуцуй свої **мешти**, бо зараз ідем в гості»), *капці* ‘легке взуття’, *гумаки* ‘гумові чоботи», *капчури* ‘раніше так називали вовняні шкарпетки

до постолів, а зараз – взуття’, *підкрадулі* ‘взуття у жартівливому значенні’, *пантофлі* ‘кімнатні тапочки’, *сумега* ‘сумка’, *бисаги* ‘подвійна торба’, *пліцак* ‘великий рюкзак для походів’, *полярис* ‘гаманець’, *кульчики/кугутики* ‘сережки’ («Ці **кульчики** мені дісталися від бабуся»), *коралі* ‘намисто із намистинок у вигляді циліндриків’, *пацьорки/лускавки* ‘намисто зроблене з «дутого» скла’, *гердан/силянка/кривулька* ‘намисто зроблене з бісеру, відрізняється за розміром’ («Я плела цю **кривульку** три місяці»);

- «Номінації, пов’язані з народною демонологією та обрядами»: *звізда* ‘Різдвяна зірка, з якою ходять колядувати’ («**Звізда** – це головний атрибут вертепу»), *шутка* ‘гілки верби, які святять за тиждень до Великодня’ («Не я б’ю, а **шутка** б’є, від нині з тиждень Великдень»), *Паска* ‘Великдень’, *маїнне* ‘гілочки липи, якими прикрашають будинок на Зелені свята’ («Тато привіз **маїнне** на ровері»), *деревце* ‘прикрашена кольоровими стрічками та квітами молода ялинка, використовують на весіллі’, *чистоване* ‘процес дарування нареченим’;
- «Свято»: *празник* ‘частіше про релігійний день’ («На кожен **празник** ми збираємося всією родиною»), *балюнок/баль* ‘вечірка з танцями, часто про день народження’, *набуток* ‘свято, яке пізно закінчується’, *вісіле* ‘весілля’;
- «Інше»: *мазута* ‘мастило, смола’, *слуп* ‘стовп’;

ЛСП «Їжа»:

- «Продукти харчування»: *м’ясо* ‘м’ясо’, *будз* ‘овечий свіжий чи підкопчений сир’, *бринза/бриндза* ‘овечий сир (будз), який засолили для довгого зберігання’, *вурда* ‘м’який сир з овечого молока’, *мандибурка/ріпа/бульба/бараболя* ‘картопля’ («Як наїмся тої **мандибурки** з шкварками, то аж жити хочеться»), *кабак* ‘гарбуз’ («Такий **кабак** виріс великий, що підняти не можу»), *фасоля* ‘квасоля’, *бурак* ‘буряк’, *бурячинка* ‘бадилля буряка’, *редька* ‘редиска’, *сліпак* ‘кульбаба’ («Як потреш очі після того як чіпала **сліпак**, то буде біда»), *квас* ‘щавель’ («Нарви собі того **квасу** і дай в салат!»), *румбумбар/румбамбар* ‘ревін’ («Мама спекла пляцок з **румбумбаром**»), *гогодзи* ‘брусниця’, *позички або червона смородина* ‘порічки’ («Сьогодні будемо зривати **позички** і робити компоти на зиму»), *афини* ‘чорниця’ («У горах купа тих **афинів**, бери – не хочу!»), *ягоди* ‘полуниці’, *випринки/опринки*

- ‘агрус’, *морва* ‘шовковиця’, *мазік* ‘майонез’, *згущик* ‘згущене молоко’, *мід* ‘мед’, *хіматура* ‘шкідлива їжа, часто про чипси чи солодку воду’, *поташ* ‘сода харчова’, *сушениці* ‘сухофрукти’ («Влітку ми завжди робимо **сушениці** із яблук та груш»);
- «Страви та напої»: *заріджений/приймлений/прийманий/польський борщ* ‘борщ без картоплі, але з великою кількістю сметани (питний)’ («Сядь, випий собі **заріджений борщ**, і йди далі гуляти!»), *зупа* ‘суп’, *капусняк* ‘суп з квашеної капусти’, *затирка* ‘рідка кукурудзяна каша, яка зварена на молоці’, *кулеша* або *мамалига* ‘круто заварена каша з кукурудзяного борошна’ («**Кулеша** з ягодами – це їжа мого дитинства»), *банош/бануш* ‘кукурудзяна каша зварена з додаванням сметани, шкварків та бринзи’, *бульба фрі* ‘картопля, що смажиться у великій кількості олії’ («Як мама зробить **бульбу фрі**, то то є свято»), *цвіклі* ‘салат з потертого буряка з хрінном’ («**Цвіклі** із студенцем найкраще їсти»), *свєчене/свічене* ‘їжа, що була посвячена в церкві на Великдень’, *плесканка* ‘запечений кисломолочний сир, готують лише на Великдень’, *мішанина* ‘основна страва на Великдень, яку готують зі всього, що було в кошику’ («Після церкви треба все витягнути і нарізати на **мішанину**»), *шніплики/палюшки* ‘тісто з картоплі, яке зварене без начинки’, *ципуліни* ‘зварене тісто, яке зроблене з потовченої картоплі з крохмалем, мукою та начинкою’, *пирогои* ‘вареники’, *вензунка* ‘копчена підчеревина’, *буженина/будженина* ‘запечена або копчена свинина’ («Мій дідो будить **будженину** за тиждень до Паски»), *шупені* ‘страва з квасолі, перлової крупи та м’яса, готують лише на Різдво’, *кутя/пшениця* ‘основна страва на Різдво з пшениці’, *запрашка* ‘підлива зі смаженої муки’, *підпалка/пендига* ‘підлива, зроблена з підсмаженої муки, часнику та грибів’, *толочена фасоля* ‘підлива з квасолі’, *солонина* ‘сало засолене’, *галунке* ‘зварені яйця в лушпинні цибулі, готують лише на Великдень (те саме, що крашанка)’, *пляцок* ‘кондитерський виріб, схоже на торт, але простіший у виконанні’ («Вчора всі зацінили **пляцок** зі смородиновим повидлом»), *ченахи* ‘страва запечена в глечуку, основні інгредієнти: картопля, м’ясо, квасоля, гриби та інше’, *плячки/терчаники* ‘деруни’ («**Терчаники** найкраще смакують із сметаною»), *саламаха* ‘олія з часником, часто готують до картоплі в мундирах’, *затЕрка* ‘тісто зварене в молоці’, *кешка* ‘кров’янка’,

гречаники ‘котлети з гречки’, *фасолєнка* ‘домашні макарони з квасолею’, *гоцаки* ‘голубці з бурякового листя’, *студенець* ‘холодець’, *канапка/бутік* ‘накладуванець’, *коники* ‘сир сулугуні, який роблять у формі коня’, *андрут* ‘солодке тістечко, вафлі перемашені згущеним молоком’, *чукуляда* ‘шоколадка’, *цукорка* ‘цукерка’, *вар* ‘компот із сухофруктів’, *гарбата/тербата* ‘чай із цвіту рослин’, *гуслінка* ‘кисломолочний напій’, *гоголь-моголь* ‘напій з сирих яєць, часто п’ють одразу із яйця’, *чвертка* ‘горівка 0,25л’;

ЛСП «Назви оцінок»:

- «За смаком»: *благий* ‘ніжний’ («Вийшла дуже **блага** зупа»), *квасний* ‘кислий’, *солодуций* ‘дуже солодкий’;
- «За матеріалом»: *дерев’єний/деревлений* ‘дерев’яний’;
- «За способом дії»: *напомацки* ‘навмання, робити щось без участі зору’;
- «За станом людини»: *помнецканий* ‘втомлений’;
- «За розміром»: *мацьонький/манєнький* ‘маленький’, *грубий* ‘товстий’;
- «За темпом»: *махом* ‘швидко’, у *темні вальсу/гальопом* ‘дуже швидко’;
- «Характеристика людини/ситуації»: *фист файний* ‘добрий, гарний’ («**Фист файна** погода нині!»), *чічаний* ‘привабливий’, *моцний* ‘сильний’, *злосний* ‘злий’, *пискатий* ‘язикатий’, *пустий* ‘нечемний’ («Як будеш **пустий**, то не підеш гратися надвір»), *писанка* ‘добре’ («**Писанка**, а не день!»);
- «Величина вимірювання»: *кільо* ‘кілограм’ («Зважте мені **кільо** цих помідорів!»), *морг* ‘одиниця виміру площі’;

ЛСП «Природа»: 30

- «Назви тварин»: *паце* ‘свиня’, *льоха* ‘свиня, що має народити’, *цьонька* ‘маленьке поросля’, *кнур* ‘кабан’, *кугут* ‘півень’, *курета/ціпєта* ‘курчата’, *песе* ‘цуцик’, *котанка* ‘кішка’, *жєба* ‘жаба’, *рапавка* ‘велика жаба’, *бузьок* ‘лелека’, *гадина або гаде* ‘гадюка, змія’, *цапля* ‘чапля’, *половик* ‘сокіл’, *вірел* ‘орел’, *довбач* ‘дятел’;
- «Назви грибів, рослин, дерев, кущів та їх частин»: *порхавка* ‘гриб з групи гастероміцетів’, *голубінка* ‘сироїжка’, *козар* ‘підберезник’, *натина* ‘дика лобода’, *бабка* ‘подорожник’, *жалива* ‘кропива’, *колоння* ‘конопля’, *чічка/косиці* ‘квітка’

(«Такі файні **чічки** у саді ростуть»), *кугутики* ‘іриси’, *корч* ‘великий корінь або кущ’, *яблінка* ‘яблунька’;

ЛСП «Час»:

- «Час доби та дня»: *до рани* ‘до ранку’, *нині/сьодні* ‘сьогодні’.

Тож у результаті класифікації найпродуктивнішими ЛСГ виявилися: «Страви та напої» (56), «Продукти харчування» (32), «Одяг, взуття, аксесуари» (28), «Назви людини за родинними і дружніми стосунками» (25), «Тіло» (24), «Рух» (18).

2.4. Вікові особливості вживання компонентів мови міста

Мова міста не є однорідним явищем, натомість її строкатість проявляється й у віковій різноманітності мовців, що її використовують. Респонденти старшого віку (від 83 до 91 року), що брали участь у включеному спостереженні, становили близько 43% серед всіх опитаних. У їхньому мовленні було зафіксовано найбільшу кількість лексичних одиниць, що модифікувалися під діалектним впливом. Здебільшого, вони вважали, що спілкуються літературною мовою, не підозрюючи, що послуговуються при творенні слів рисами покутсько-гуцульського говору. Також і кількість діалектизмів переважає, адже більшість із них виховували люди, що походили із села (де діалектні особливості яскравіше виражені), а згодом переїхали до Коломиї. Сленгізми є поодиноким елементом та практично не трапляються.

Мовці середнього віку (від 39 до 63 років), що становлять майже 35%, все менше видозмінюють слова, які є спільнокореневими із літературною мовою. Проте все ж деякі риси залишаються, хоч і не регулярно, проте вираженими, як от: зміна [a] в [e] та [i], перехід [o] в [e], вимова м’якого [н’] замість [j] в позиції після губного носового [m], а також відмінний від норми наголос. Діалектизми та регіоналізми теж трапляються, але вони є більш адаптованими до сучасності, а такі давні (майже архаїчні) лексеми не вживаються. Часто в їхньому мовленні трапляються сленгізми.

І останньою групою є молодь (від 15 до 23 років), а це біля 22% учасників, серед яких проводилося спостереження. Їхнє мовлення досить сильно відрізняється

від решти, адже діалектних рис майже не простежується, окрім наголосу слів. Проте вони нерідко послуговуються територіальними лексемами, а саме регіоналізмами, які раніше могли зараховувати до діалектизмів. Ці мовні одиниці найчастіше описують якісь побутові речі або процеси, а також емоції та стан людини.

Висновки до розділу 2

З урахуванням виділених лексико-семантичних полів можна зробити висновок, що мова міста Коломиї охоплює широке коло явищ та понять, що напряду репрезентують сферу безпосередніх зацікавлень міщан. Нами було виокремлено 8 ЛСП одиниць лексики жителів міста, а саме: 1) «Назви людини»; 2) «Назви частин людського тіла»; 3) «Назви дій»; 4) «Назви предметів та явищ»; 5) «Їжа»; 6) «Назви оцінок»; 7) «Природа»; 8) «Час». Значна частина номінацій залишилася поза увагою міщан, що може свідчити про відсутність значимого місця в їхньому житті. Таким чином, наприклад, жодна мовна одиниця не була віднесена на ЛСП «Мистецтво».

У практичному розділі ми окреслили основні фонетичні та морфологічні особливості діалектного тла, що впливають на літературні мовні одиниці. З'ясували, що найбільш продуктивними є такі особливості, як: зміна [a] на [e], [i], перехід [д'], [т'] у задньоязикаві [г'] [к'], активне функціонування префікса ві-, а також зміна наголосу. Окрім того, ми охарактеризували територіально зумовлені лексеми, а саме регіоналізми та запозичення з польської та німецької мов. А також описали вікові особливості вживання компонентів мови міста, розділивши всіх респондентів включеного спостереження на 3 підгрупи, а саме: 1) люди старшого віку (83-91); 2) люди середнього віку (39-63); 3) молодь (15-23). За допомогою цього встановили, що у мовленні старшого покоління побутують більшість рис покутсько-гуцульського говору, а серед молодшого — проявляються, здебільшого, регіоналізми, що номінують повсякденне життя людей.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження на тему «Мова міста Коломиї та його околиць», ми можемо зробити такі висновки. В українському мовознавстві досі немає загального та єдиного терміну на позначення специфічного та багатокомпонентного мовлення містян. Науковці використовують різноманітні назви, як от: «наддіалектне утворення», «міське койне» та інші менш вживані варіанти. Проте найбільш універсальним та всеохопним є термін «мова міста». Складниками мови міста є: 1) літературне розмовне мовлення; 2) територіальні та соціальні діалекти (сленг, жаргон, арго); 3) різні проміжні типи усного мовлення (койне, інтердіалект, суржик тощо).

Ми окреслили основні періоди дослідження цього мовного феномену, зокрема вивчення розпочалося ще у 20-х роках ХХ століття. Дослідники стали помічати, що мова містян не збігається ані з літературною формою, ані з діалектом в чистому вигляді. Тодішня влада не сприяла дослідженням мови міста, оскільки таке мовлення не відповідало стандарту, відповідно не могло бути об'єктом вивчення. У період «відлиги» лінгвісти зацікавилися опрацюванням усних форм, але лише з позиції відповідності до кодифікованої норми, що також сповільнило розвиток характеристики мови мешканців міст. Справжнє відродження інтересу до міської комунікації поміж українських учених відбулося в 70-80-х роках, коли акцент змістили на соціальний аналіз «живої» мови. Проте розквіту в дослідженні мови міста було досягнуто у 90-х роках із розвитком соціальної діалектології. Свої праці цій тематиці присвятили Т. Гарлицька, С. Мартос, Л. Масенко, Т. Миколенко, Л. Ставицька та інші.

Серед основних аспектів вивчення мовлення міщан ми виділили такі: соціолінгвістичний, лінгвогеографічний, комунікативно-прагматичний, культурологічний. З'ясували, що найбільш актуальним залишається соціологічний підхід, де опрацювання мови міста відбувається водночас із стратифікацією містян за різноманітними соціальними факторами. Також виокремили важливі чинники, що впливають на формування особливого мовлення у містах, як от: психологічний,

соціальний, лінгвокультурний. Зважаючи на теперішній стан життя людей, ми окремо окреслили як війна та інші емоційні потрясіння деформують мовлення індивідів. За таких умов природнім явищем є збільшення кількості вживання обценної лексики, жаргонізмів тощо, адже це є очевидною відповіддю на моральне, фізичне насилля та є наслідком ментального розвантаження, вияву агресії.

Окрему увагу в роботі було приділено аналізу праць, що є дотичними до цієї теми, умовно ми виділили 3 групи дослідників: 1) ті, хто характеризують мову міста крізь призму білінгвізму, диглосії та наявності суржикізмів (В. Труб, С. Нередкова, О. Шевчук-Клюжева); 2) ті, хто звертали увагу більше на соціолекти (сленг, жаргон, арг) та їхнє побутування (Л. Масенко, Л. Ставицька, С. Мартос, Т. Миколенко, П. Грабовий, К. Белова, Т. Ліштаба, Л. Підкуймуха); 3) ті, хто описує міське мовлення, торкаючись проблематики наявності діалектного тла та специфічного територіального розташування населеного пункту; таких праць є найменше (Н. Хобзей, І. Ціхотський, А. Луцишин, О. Палінська, О. Бондарев, Л. Радомська). Водночас мовознавці, що входять до 3 групи, акцентують увагу на великих містах і часто вивчення стосується мови Львова минулого століття. Проте характеристика мовлення мешканців малих міст є доволі рідкісним явищем, чим і зумовлений вибір теми для опрацювання.

Щодо практичного розділу, то тут важливо наголосити на особливому розміщенні Коломиї, де широко побутують риси покутсько-гуцульської говірки, та її історії, оскільки за своє існування містечко побувало під стягами таких країн як: Польща, Австрія, Австро-Угорщина, СРСР та інших. За результатами безпосереднього та включеного спостереження було укладено картотеку (понад 500 одиниць) розмовного мовлення жителів міста; лексеми покласифіковано за лексико-семантичними групами. Найчисельнішими виявилися ЛСГ: «Страви та напої» (56 одиниць), «Продукти харчування» (32 одиниці), «Назви людини за родинними і дружніми стосунками» (25 одиниць), «Одяг, взуття, аксесуари» (23 одиниць), «Тіло» (24 одиниці). Попердньо можна зробити висновок, що для коломиян є важливою тематика їжі та харчування, адже вони приділяють цьому

багато уваги. Велика кількість номінацій на позначення родинних та дружніх зв'язків свідчить, що для містян важливі сімейні стосунки, постійні зібрання на свята разом тощо. Сфера «тіла», здебільшого, визначається гумором, іронією, адже використовують ці назви у жартівливому значенні.

Також ми виділили лексеми, що мають спільний корінь із кодифікованою нормою, проте під територіальним тиском трансформувалися. Риси, що проявляються найбільше: зміна [a] на [e], [i], перехід [д'], [т'] у задньоязикаві [г'] [к'], активне функціонування префікса ві- та зміщення наголосу. Тож можна стверджувати, що діалектне тло, а саме покутсько-гуцульська говірка функціонує й досі і впливає на мовлення усіх поколінь містян. Окрім того, ми охарактеризували лексеми, постання яких зумовлене особливостями територіального розташування. На мовлення містян впливає розміщення міста поблизу гір, а також його минуле, а саме існування під владою інших країн. Тому часто мовці можуть послуговуватися полонізмами та германізмами.

Додатково було окреслено вікові особливості вживання компонентів мови міста. Для цього ми поділили всіх респондентів спостереження на 3 групи за віком: 1) 83–91 роки (43%); 2) 39–63 роки (35%); 3) 15–23 роки (22%). Ми з'ясували, що старше покоління використовує більше діалектних рис у своєму мовленні, аніж молодь, яка зараз живе в іншому контексті та має постійний інформаційний потік літературною мовою. Проте група, що мала молодший вік, все таки вживає несвідомо діалектизми, що перейшли до сфери регіоналізмів, та є пов'язаними із звичними побутовими справами. Варто зазначити, що зміна наголосу трапляється у людей абсолютно будь-якого віку, що свідчить про стійкість цієї риси. Також сленгізми та жаргонізми трапляються більше у молоді та людей середнього віку.

Отже, після проведення комплексного дослідження мови міста Коломиї та його околиць можна стверджувати, що діалектна та територіальна складова є переважаючими у мові мешканців цього населеного пункту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бєлова К. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Харкова. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/items/3b5afd7c-0ba9-48df-949f-9241584ec7b7> (дата звернення: 12.05.2024)
2. Бондарев. О., Радомська Л. Мовна ситуація в місті мирноград донецької області. Матеріали ІІІ науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 20-22 березня 2024. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-frtzp/all-frtzp-2024/paper/view/20056> (дата звернення: 21.05.2024)
3. Гарлицька Т. Динаміка та соціолінгвістичні особливості розвитку мови міського ареалу. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. № 5, Том 2. С. 22–25.
4. Гарлицька Т. Соціальні діалекти як частина мови міста: історія вивчення. *Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches*. Вип. 2. Sulkhan-Saba Orbeliani University, 2018, с. 41–45.
5. Гарлицька Т. Теоретико-методологічні принципи вивчення міського мовлення в лінгвістиці. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (Мовознавство)*. 2017. №8, Том 1. С. 45–48.
6. Гарлицька Т. Формування мовного оточення міста під впливом лінгвокультурних та соціально-психологічних чинників. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2018. Вип. 164. С. 12–16.
7. Грабовий П. Особливості функціонування українського молодіжного сленгу на регіональному рівні. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2009. Вип. 4. С. 40–42.
8. Ларин Б. А. К лингвистической характеристике города (несколько предпосылок). *История русского языка и общее языкознание (избранные работы)*. М. : Просвещение, 1977. С. 189–199.
9. Ларин Б. А. О лингвистическом изучении города. *История русского языка и общее языкознание (избранные работы)*. М. : Просвещение, 1977. С. 175–189.
10. Лєсюк М. Мовний світ сучасного галицького села. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. 328 с.

11. Літопис руський. *Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця*; відп.ред О. В. Мишанич. Київ, 1989. 591 с. URL: <http://litopys.org.ua/litop/lit23.htm> (дата звернення: 24.05.2024)
12. Ліштаба Т. Студентський соціолект як складник молодіжного сленгу м. Кіровограда. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (Мовознавство)*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2013. Вип. 119. С. 58–63.
13. Луцишин А. Мовний портрет Львова і львів'ян (на матеріалі текстів літературної групи "Дванадцятка"): бакалаврська робота (035 «Філологія»). Український католицький університет. Кафедра філології. Львів: УКУ, 2022. 52 с.
14. Мартос С. Жаргонні стилі спілкування в системі урбаністичних форм комунікації// *Materiály VIII mezinárodní vědecko-praktická konference «Vědecký průmysl evropského kontinentu — 2012».* — Díl 17. Filologické vědy. Historie: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. Str. 43–48.
15. Мартос С. Місто як об'єкт лінгвістичного дослідження: підходи і напрями. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. Вип. VI. С.133-137.
16. Мартос С. Молодіжна субмова як структурна складова мови міста. *Вісник Харківського національного університету ім.В.Н.Каразіна*. 2004. Вип. 42, № 632. С. 240–243. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/871> (дата звернення: 15.05.2024)
17. Мартос С.А. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона: автореф. дис... канд. філол. наук. Луганськ, 2006. 21 с
18. Масенко Л. Мова і політика. Київ: Соняшник, 2004. 120 с.
19. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 243 с.
20. Масенко Л. Суржик: між мовою і язиком : 2-ге вид. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 202 с.
21. Миколенко Т. Мова міста: динаміка та сучасний етап вивчення. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 43 (3). с. 77–82.
22. Миколенко Т. Український міський сленг (на матеріалі усного мовлення тернопільців): автореф. дис. ... канд. філолог. наук. Київ, 2006. 24 с.

23. Миколенко Т. Український міський сленг (на матеріалі усного мовлення тернопільців): дис. ... канд. філолог. Наук : 10.02.01 / Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка / Тернопіль, 2005. 260 с.
24. Мозер М. «Суржик» чи «суржики»? *Українська мова*. 2016. №1. С. 27–54.
25. Монолатій І. Коломиезнавство: Нариси з історії Коломиї. Коломия: Вік, 2016. 352 с.
26. Нередкова С. Із спостережень над складом лексики українського мовлення луганців. *Вісник Львівського університету*. 2012. Вип. 56. Частина 2. С. 31–38.
27. Нередкова С. Українське мовлення соціуму Луганська : автореф. Дис. ... канд. філологічних наук. : 10.02.01. Київ, 2011. 20 с.
28. Осієвський Є. Кунг-фу лінгвістика: Вільям Лабов і його неправильні респонденти. URL: <https://kunsht.com.ua/articles/kung-fu-lingvistika-vilyam-labov-jogo-nepravilni-respondenti> (дата звернення: 16.04.2024)
29. Палінська О. Класичний львівський регіолект і його сучасні інтерпретації. *Мова і суспільство*. 2010. Вип. 1. С. 174–180.
30. Петровська Ю. Мова міста та її вивчення у соціолінгвістичному аспекті. *Культура народів Причорномор'я*, 2011. № 203. С. 81–82.
31. Підкуймуха Л. Мова Львова, або коли й батяри говорили. Київ : ТОВ «Видавництво «Кліо», 2020. 328 с.
32. Руда О. Урбанолінгвістика в Україні: надбання та перспективи досліджень. *Культура слова*. 2021. №94. С. 140–164.
33. Савчук М. Коломийська історія Шерлока Голмса. Коломия: Вік, 2016. 128 с.
34. Селігей П. О. Українська мова 2222 році: Вступ до лінгвофутурології / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ : Академперіодика, 2023. 452 с.
35. Сікора Г. Текст міста як лінгвістичний феномен. *Українська мова*. № 4. Інститут української мови НАН України. Київ, 2016, с. 122–135
36. Словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/> (дата звернення: 11.05.2024)
37. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг. К.: Критика, 2005. 465 с.

38. Ставицька Л. О. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект. *Українська мова*. 2001. №1. С. 55 – 68.
39. Ставицька Л., Труб В. Суржик: міф, мова, комунікація. *Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти*. Київ, 2007. С. 31–120.
40. Степанов Є. М. Мова міста як соціолінгвістична проблема. *Вісник Львівського університету. Серія філол.* 2006. Вип. 38. Ч. II. С. 65–71.
41. Труб В. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності. *Мовознавство*. 2000. № 1. С.46-59.
42. Українська мова: Енциклопедія. Редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Вид-во «Укр. еникл.» ім. М. Бажана, 2004. 824 с.
43. Хобзей Н. Дещо про запозичення в мовленні львів'ян у контексті південно-західного та північного наріч української мови. *Волинь Філологічна : текст і контекст*. 2010. Вип. 9. С. 163–171.
44. Хобзей Н., Сімович О., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. 672 с.
45. Ціхоцький І. Старольвівська урбаністика Марека Краєвського (Лінгвістичні кореляції). *Вісник Львівського університету. Серія Філологічна*. 2012. Вип. 57. С. 93–105.
46. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. К. : Вид дім «КМ Академія», 2003. 157 с.
47. Шевельов Ю. Так нас навчали правильних проізношень / Ю. Шевельов. *Вибрані праці: У 2 кн. Кн. 1. Мовознавство / Упоряд. Л. Т. Масенко*. К. : Вид. дім «КМ Академія», 2008. 569 с.
48. Шевчук-Клюжева О. Українське усне мовлення Донеччини. Вінниця : Видавництво «Твори», 2015. 162 с.
49. Labov W. The Social Stratification of (r) in New York City Department Stores. URL: <https://web.stanford.edu/class/linguist62n/labov001.pdf> (дата звернення: 12.04.2024)

Словник міста Коломиї

1. **Стукач/шестьора/донощик/кріт/криса/пацюк/триндло** — людина, що надає секретну інформацію комусь
2. **Альфач/альфа** — чоловік, який домінує
3. **Андрут** — солодке тістечко, вафлі перемашені згущеним молоком
4. **Афини** — чорниця
5. **Бабка** — подорожник
6. **Байбарак** — зимовий верхній одяг
7. **Балакати** — говорити
8. **Баламут** — людина, що сіє неспокій та підбурює на якісь учинки
9. **Баламутити** — збивати з думки
10. **Балюнок/баль** — вечірка з танцями, часто про день народження
11. **Бамбетля** — дерев'яне розсувне ліжко, може слугувати як лава
12. **Банєк/бак/башка/макітра** — голова
13. **Банки** — накачені м'язи рук/біцепс у жартівливому значенні
14. **Банош/бануш** — кукурудзяна каша зварена з додаванням сметани, шкварків та бринзи
15. **Банувати** — сумувати
16. **Баняк** — каструля
17. **Банячити** — пити багато алкоголю на застіллі
18. **Батони** — ноги
19. **Бахур/хлоп** — хлопець
20. **Белькотати** — говорити незрозуміло
21. **Бембати** — морочити голову комусь
22. **Бисаги** — подвійна торба
23. **Благий** — ніжний
24. **Бовгати** — розмішати рідину
25. **Бойфренд** — хлопець у стосунках
26. **Бос** — начальник на роботі
27. **Ботан/задрот** — людина, яка багато вчиться

28. **Брама** — ворота
29. **Братрура** — духовка
30. **Бринза/бриндза** — овечий сир (будз), який засолили для довгого зберігання
31. **Бритванка** — пательня або форма для випічки
32. **Будз** — овечий свіжий чи підкопчений сир
33. **Будити** — коптити, часто про м'ясо
34. **Буженина/будженина** — запечена або копчена свинина
35. **Бузьок** — лелека
36. **Булки** — шоки
37. **Бульба фрі** — картопля, що смажиться у великій кількості олії
38. **Бурак** — буряк
39. **Бурячинка** — бадилля буряка
40. **Валити** — сипати чогось багато
41. **Вар** — компот із сухофруктів
42. **Варги** — губи
43. **Васервага** — рівень
44. **Вася/Валєра/гурок небесний/молдаван** — неуважна людина
45. **Вбиратися** — одягатися
46. **Ввихатися** — багато та швидко працювати
47. **Вельон** — весільна фата молодої
48. **Вензунка** — копчена підчеревина
49. **Верета** — вовняна ковдра
50. **Веснувати** — весною садити на городі, особливо, картоплю
51. **Видіти** — бачити
52. **Визбируватися** — одягатися по святковому
53. **Викабелюватися** — хизуватися
54. **Випринки/опринки** — агрус
55. **Вівкати** — пищати
56. **Віддупляти/доганяти/сікти** — розуміти
57. **Вірел** — орел

- 58.Вісіле** — весілля
- 59.Віходок/лятрина** — туалет надворі
- 60.Воркати** — огризатися, говорити з неповагою
- 61.Врадітися** — зрадіти
- 62.Врізати/траснути** — вдарити
- 63.Вспівати** — встигати
- 64.Вуйко** — дядько, брат матері
- 65.Вуйна** — тітка, сестра матері
- 66.Вурда** — м'який сир з овечого молока
- 67.Вурдитися** — кипіти (про молоко) або киснути
- 68.Гадина/гаде** — гадюка, змія
- 69.Галунке** — зварені яйця в лушпинні цибулі, готують лише на Великдень (те саме, що крашанка)
- 70.Гарбата/гербата** — чай із цвіту рослин
- 71.Гаргоші/горгоші** — плечі
- 72.Гасати** — бігти
- 73.Генделик** — магазин
- 74.Гепати/валити/калатати** — бити
- 75.Гнилєк/дрантє/лантюх** — лінива людина
- 76.Гоголь-моголь** — напій з сирих яєць, часто п'ють одразу із яйця
- 77.Голубінка** — сиріжка
- 78.Горня** — металева чашка
- 79.Горянин** — людина, яка проживає поблизу гір
- 80.Гоцаки** — голубці з бурякового листя
- 81.Граблі/клешні/ратиці** — руки глузливо
- 82.Гречаники** — котлети з гречки
- 83.Грубий** — товстий
- 84.Гузиця** — попа
- 85.Гумаки** — гумові чоботи'
- 86.Гуслінка** — кисломолочний напій

- 87. Габзувати** — насміхатися
- 88. Газда** — господар
- 89. Газдівство/господарка** — господарство
- 90. Гердан/силянка/кривулька** — намисто зроблене з бісеру, відрізняється за розміром
- 91. Гигнути/дати дуба** — померти раптово або в іронічному контексті
- 92. Гілетка** — мілка дерев'яна діжка
- 93. Гогодзи** — брусниця
- 94. Давити либу** — сміятися
- 95. Дахівка** — черепиця
- 96. Дерев'єний/деревлєний** — дерев'яний'
- 97. Деревце** — прикрашена кольоровими стрічками та квітами молода ялинка, використовують на весіллі
- 98. Дзєбнути** — мерзнути
- 99. Дзьобати** — їсти дуже мало
- 100. Дзябнути** — випити трохи алкоголю
- 101. Дитьо** — дитина
- 102. Діти** — покласти щось
- 103. Довбач** — дятел
- 104. Довбень/пеньок/валянок** — неосвічена людина
- 105. Дрантє** — одяг, який носять по дому
- 106. Драяти** — мити до блиску
- 107. Дружба/дружка** — весільні свідки молодих
- 108. Дружбан/бро** — друг
- 109. Дупля не відбивати** — не розуміти
- 110. Дусяти** — обіймати
- 111. Дюгати/дзюгати** — періодично вдаряти, штовхати
- 112. Жалива** — кропива
- 113. Жвиндіти** — бурчати, говорити неправду
- 114. Жєба** — жаба

115. **Жльопанити/ дудлити** — пити великими ковтками
116. **Забагти** — захотіти
117. **Запрашка** — підлива зі смаженої муки
118. **Заріджений/приймлений/прийманий/польський борщ** — борщ без картоплі, але з великою кількістю сметани (питний)
119. **Засмальцювати/заталапати** — забруднити жиром чи мастилом щось
120. **Затёрка** — тісто зварене в молоці
121. **Затирка** — рідка кукурудзяна каша, яка зварена на молоці
122. **Зашпортатися** — спіткнутися
123. **Звиздіти** — брехати
124. **Звізда** — Різдвяна зірка, з якою ходять колядувати
125. **Звіздун** — людина, яка бреше
126. **Згущик** — згущене молоко
127. **Здибати/здріти** — зустріти
128. **Здубати/здугати (ноги)** — забрати сніг із взуття
129. **Злосний** — злий
130. **Злоститися** — злитися
131. **Зупа** — суп
132. **Йти в люлю** — йти спати
133. **Йти лісом/ йти в баню/збирати банани/пензлювати/валити** — йти геть
134. **Кабак** — бар або місце, де розпивають алкоголь
135. **Кабак** — гарбуз
136. **Кавальцювати** — різати на частини
137. **Камізелька** — безрукавка'
138. **Канাপка/бутік** — накладуванець
139. **Капа** — покривало
140. **Капарити** — смітити
141. **Капусняк** — суп з квашеної капусти
142. **Капці** — легке взуття

143. **Капчури** — раніше так називали вовняні шкарпетки до постолів, а зараз —
взуття
144. **Катран** — ганчірка, часто для миття підлоги
145. **Качок** — хлопець, який посилено качає м'язи
146. **Квас** — щавель
147. **Квасний** — кислий
148. **Кептар** — верхній одяг, безрукавка з овечої шкіри
149. **Келішко** — стограмова склянка
150. **Кєшка** — кров'янка
151. **Кігнути** — тягнути щось
152. **Кілішувти** — знати всю інформацію, бути обізнаним
153. **Кільо** — кілограм
154. **Кімарити** — друматити
155. **Кіпшити** — киснути
156. **Клепка** — мозок
157. **Клюшка** — жінка 30-40 років, часто розведена
158. **Кнур** — кабан
159. **Кобіта/дівка** — дівчина
160. **Ковбан** — колода
161. **Козар** — підберезник
162. **Коліжанка** — подруга
163. **Колія/штрика** — залізна дорога
164. **Колопня** — конопля
165. **Коник** — сир сулугуні, який роблять у формі коня
166. **Коп** — поліцейський
167. **Коралі** — намисто із намистинок у вигляді циліндриків
168. **Корч** — великий корінь або кущ
169. **Косити** — вдавати, частіше хворобу
170. **Котанка** — кішка
171. **Котик** — кісточка при переході ноги в ступню

172. **Коцик** — плед
173. **Креденс** — шафа для посуду
174. **Крижі** — поперек
175. **Кружка** — чашка
176. **Крутитися** — працювати
177. **Ксьондз** — священик
178. **Кугут** — півень
179. **Кугутики** — іриси
180. **Кулеша/мамалига** — круто заварена каша з кукурудзяного борошна
181. **Кульчики/кугутики** — сережки
182. **Курета/ціпета** — курчата
183. **Кутя/пшениця** — основна страва на Різдво з пшениці
184. **Кухлик** — чашка для молока
185. **Кушіти** — куштувати, пробувати
186. **Лаба** — нога великого розміру
187. **Ладувати** — складати багато речей кудись
188. **Ладувати/точити** — запихати багато їжі в рот, їсти швидко
189. **Лахи/ катрани** — одяг
190. **Легінь** — парубок
191. **Летовище** — аеродром
192. **Лигати** — ковтати або їсти не пережовуючи
193. **Лижка** — ложка
194. **Линва** — канат, мотузка
195. **Ліжник** — товстий вовняний виріб з довгим двостороннім ворсом
196. **Лобешня** — лоб
197. **Лупити** — чистити яйця від шкарлупи
198. **Лупити/дубасити/натовкти пику/знести кабінку** — сильно бити
199. **Лупити/керяти** — пити багато алкоголю
200. **Льонтом (ходити)** — волочитися, тинятися без діла
201. **Льотати** — йти швидко, бо запізнюєшся

202. **Льоха** — свиня, що має народити
203. **Ляси точити/торочити/бляти** — вести беззмістовну розмову
204. **Маглівниця** — вузька дерев'яна дошка з поперечними зарубками для качання білизни
205. **Мадзур** — поляк
206. **Мадяр** — угорець
207. **Мазік** — майонез
208. **Мазута** — мастило, смола
209. **Маїнне** — гілочки липи, якими прикрашають будинок на Зелені свята
210. **Маїти (господарство/дім)** — прикрашати хату зеленню (частіше саме липовими гілками) на Зелені свята
211. **Манатки** — речі
212. **Мандибурка/ріпа/бульба/бараболя** — картопля
213. **Матка** — старша сестра в сім'ї
214. **Махом** — швидко
215. **Мацьонький/маненький** — маленький
216. **Мачо** — самовпевнений хлопець
217. **Мешти** — туфлі або загально про взуття'
218. **Микати** — виривати зі землі
219. **Микати** — красти
220. **Минашка** — металева миска, яку використовують в польових умовах
221. **Мід** — мед
222. **Місько/кадр/чувак/фраєр/тип/пацик/пацан/штрих/штемп/чел/тюфік** — хлопець у зневажливому тоні
223. **Мішанина** — основна страва на Великдень, яку готують зі всього, що було в кошику
224. **Мнясо** — м'ясо
225. **Мозгоправ** — психолог
226. **Морва** — шовковиця
227. **Морг** — одиниця виміру площі

228. **Московит/москаль/кацап/орк** — росіянин
229. **Моцний** — сильний
230. **Мрігати** — моргати
231. **Мужлан** — грубий чоловік
232. **Муся** — мама
233. **Набуватися** — святкувати до пізньої години
234. **Набуток** — свято, яке пізно закінчується
235. **Надибувати** — знаходити
236. **Накаркати** — накликати лихо
237. **Нанашка** — хрещена матір
238. **Нанашко** — хресний батько
239. **Напомацки** — навмання, робити щось без участі зору
240. **Натина** — дика лобода
241. **Небіж/небожа** — похресник(-ця)
242. **Нервус** — нервова людина
243. **Никати/нипати** — ховати
244. **Нині/сьодні** — сьогодні
245. **Німак** — німець
246. **Обтраскувати** — забризкувати щось
247. **Обчімхати** — обрізати, часто дуже коротко (про кущі)
248. **Пазурі** — довгі нігті
249. **Палац** — коврик
250. **Пантофлі** — кімнатні тапочки
251. **Паска** — Великдень
252. **Патик** — палка
253. **Патла** — волосся
254. **Паце** — свиня
255. **Пацьорки/лускавки** — намисто зроблене з «дутого» скла
256. **Пацючити** — їсти
257. **Пашека/хавало** — обличчя зневажливо

258. **Пекти/жарити** — смажити
259. **Первий/перший (брат/сестра)** — двоюрідний (брат/сестра)
260. **Песе** — цуцик
261. **Пирогои** — вареники
262. **Писанка** — добре
263. **Пискатий** — язикатий
264. **Писок/харя** — обличчя загалом або рот у зневажливому тоні
265. **Півниця** — підвал
266. **Під/стрих** — горище
267. **Підкрадулі** — взуття у жартівливому значенні
268. **Підпалка/пендига** — підлива, зроблена з підсмаженої муки, часнику та грибів
269. **Плесканка** — запечений кисломолочний сир, готують лише на Великдень
270. **Пліцак** — великий рюкзак для походів
271. **Плішувати** — поміщати щось у вузький простір
272. **Плуг/тормоз** — людина, яка сповільнено сприймає інформацію
273. **Пльонтатися/плентатися** — йти повільно
274. **Пляцки/терчаники** — деруни
275. **Пляцок** — кондитерський виріб, схоже на торт, але простіший у виконанні
276. **Подуріти** — з'їхати з глузду
277. **Позички/червона смородина** — порічки
278. **Половик** — сокіл
279. **Полярис** — гаманець
280. **Помнецканий** — втомлений
281. **Порхавка** — гриб з групи гастероміцетів
282. **Поташ** — сода харчова
283. **Прабатько** — дідो
284. **Празник** — частіше про релігійний день
285. **Празнувати** — святкувати, частіше про день народження або релігійне

СВЯТО

286. **Пуджати** — лякати
287. **Пулькі** — очі
288. **Пустий** — нечемний
289. **Пуцвіринок** — малий хлопчик
290. **Пуцувати** — мити, часто про вікна
291. **Пушки** — пучки пальців
292. **Ражети** — сліпити, частіше фарами або ж ліхтариком
293. **Рапавка** — велика жаба
294. **Ревкнути** — крикнути
295. **Редька** — редиска
296. **Ринва** — водостічна труба
297. **Ринка** — пательня
298. **Рінштоки** — канави
299. **Ріхтувати** — готувати (їжу)
300. **Ровер** — велосипед
301. **Румбумбар/румбамбар** — ревінь
302. **Рухати педалями** — йти швидше, ніж до того'
303. **Саламаха** — олія з часником, часто готують до картоплі в мундирах
304. **Сарака** — бідолаха
305. **Свєчене/свічене** — їжа, що була посвячена в церкві на Великдень
306. **Селюк** — людина, яка проживає в селі
307. **Середина** — живіт
308. **Скіл** — стіл
309. **Скіна** — стіна
310. **Скоботати** — лоскотати
311. **Скоцюрбитися** — зігнутися, часто над столом
312. **Сліпак** — кульбаба
313. **Сліпундра** — сліпий у жартівливому значенні
314. **Слоїк** — банка
315. **Слуп** — стовп

316. **Солодуший** — дуже солодкий
317. **Солонина** — сало засолене
318. **Списувати** — брати приклад з когось/чогось
319. **Старий** — батько у зневажливому тоні
320. **Стелина** — стеля
321. **Стодоля** — будівля для зберігання снопів
322. **Стрийко/стрий** — дядько, брат батька
323. **Стрийна** — тітка, сестра батька
324. **Студенець** — холодець
325. **Стулити писок/завалитися** — перестати говорити
326. **Сумега** — сумка
327. **Сушениці** — сухофрукти
328. **Сюпати** — сідати
329. **Таляпатися** — плавати на мілководді
330. **Тарабанити** — говорити швидко та незрозуміло
331. **Тарабанити** — нести щось в руках чи на плечах
332. **Тачати** — розкачувати тісто
333. **Тета** — тітка
334. **Технар** — людина з технічною освітою
335. **Тичка** — довга палиця по якій в'ється квасоля
336. **Тіхарити** — ховати, частіше про їжу (щось солодке)
337. **Толочена фасоля** — підлива з квасолі
338. **Торгаш** — продавець
339. **Трафити** — зустріти подорозі когось
340. **Трафити** — статися, трапитися
341. **Тріло** — отрута, частіше для комах та мишей
342. **Тручати** — кидати, часто ненароком
343. **Тусити** — гуляти десь, проводити час не вдома
344. **У темпі вальсу/гальопом** — дуже швидко
345. **Фамілія** — родина

346. **Фасолєнка** — домашні макарони з квасолею
347. **Фасоля** — квасоля
348. **Фацькати** — малювати
349. **Фист файний** — добрий, гарний
350. **Філина/филина** — похресниця
351. **Філіжанка** — чашка маленького розміру, часто використовується для кавових напоїв
352. **Флєшка** — пляшка
353. **Фляки** — нутроці
354. **Фустка** — хустка
355. **Хаїти** — сварити
356. **Херіти** — довго спати
357. **Хіматура** — шкідлива їжа, часто про чипси чи солодку воду
358. **Хукати** — гріти руки подихом
359. **Цапля** — чапля
360. **Цвєк** — цвях
361. **Цвіклі** — салат з потертого буряка з хріном
362. **Цебер** — виріб для годівлі та напування худоби
363. **Церата** — клейонка
364. **Цибеніти** — текти тонкою цівкою
365. **Ципуліни** — зварене тісто, яке зроблене з потовченої картоплі з крохмалем, мукою та начинкою
366. **Цукерня** — кондитерська
367. **Цукорка** — цукерка
368. **Цурік** — повертатися назад
369. **Цьонька** — маленьке порося
370. **Чалапати** — нешвидко йти
371. **Чвєртка** — горівка 0,25
372. **Ченахи** — страва запечена в глечику, основні інгредієнти: картопля, м'ясо, квасоля, гриби та інше

373. **Череву/пузо** — великий живіт
374. **Чистованс** — процес дарування нареченим
375. **Чікса/чічка** — дівчина привабливої зовнішності
376. **Чічаний** — привабливий
377. **Чічка/косиця** — квітка
378. **Чорний** — представник негроїдної раси
379. **Чукуляда** — шоколадка
380. **Шарити/петрати** — знати
381. **Шатківниця** — пристрій, на якому січуть капусту
382. **Швагер/швагерко** — брат дружини або чоловік сестри
383. **Шепка** — шапка
384. **Шкет** — малолітній хуліган
385. **Шкибарки/барки** — в'язи, шия
386. **Шкіритися/потухати** — дуже сильно сміятися
387. **Шміга** — кутова шліфувальна машина
388. **Шниплики/палюшки** — тісто з картоплі, яке зварене без начинки
389. **Шпацерувати** — прогулюватися
390. **Штиняти** — смердіти
391. **Штрінкати** — говорити уїдливо, часто з докорами
392. **Штурпак/валет** — нерозумна людина
393. **Шугатися** — лякатися
394. **Шупені** — страва з квасолі, перлової крупи та м'яса, готують лише на

Різдво

395. **Шурнути/фурнути** — кинути
396. **Шурувати/шпарити** — йти швидко
397. **Шутка** — гілки верби, які святять за тиждень до Великодня
398. **Шутр** — гравій
399. **Шуфелька** — совок
400. **Шуфлювати** — працювати з лопатою
401. **Шуфля** — лопата

402. **Яблінка** — яблунька

403. **Ягоди** — полуниці